

Univerzita Karlova

Filozofická fakulta

Katedra Blízkého východu

Bakalářská práce

Antonín Roos

Židovské spolky v Praze mezi lety 1918–1938

Jewish Societies in Prague between 1918–1938

Praha 2020

Vedoucí práce: doc. PhDr. Pavel Sládek, Ph. D.

Poděkování

Rád bych touto formou poděkoval doc. PhDr. Pavlu Sládkovi, Ph.D. za vstřícný přístup v průběhu psaní bakalářské práce. Můj dík patří i PhDr. Tomáši Krákorovi z Archivu Židovského muzea v Praze za cenné rady a pomoc při bádání v archivních materiálech. Dále bych chtěl poděkovat i Martinu Weinovi, Ph.D. za řadu doplňujících poznatků k tématu práce.

Prohlášení:

Prohlašuji, že jsem bakalářskou práci vypracoval samostatně, že jsem řádně citoval všechny použité prameny a literaturu a že práce nebyla využita v rámci jiného vysokoškolského studia či k získání jiného nebo stejného titulu.

V Praze dne 25. července 2020

.....

Abstrakt

Bakalářská práce si klade za cíl přiblížit fenomén židovského spolkového života v Praze v období od vzniku Československa v roce 1918, až do uzavření Mnichovské dohody a následného zániku první republiky v září 1938. Důraz je kladen na různé úrovně dělení židovských spolků v hlavním městě, ať už na základě jazykovém nebo ideologickém. Zároveň se zabývá počtem spolků, právním a společenským prostředím, ve kterém spolky fungovaly a reakcí na společenské změny během 20. a 30. let, které se dotkly židovského spolkovnictví.

Abstract

This B.A. thesis is describing the activities of Jewish societies-organizations in Prague in the period from the establishment of Czechoslovakia in 1918, to September 1938 when the Munich Agreement was concluded and the subsequent dissolution of the so-called first Czechoslovak Republic in October 1938. The significant part of the thesis is the description of division of Jewish societies in the capital city Prague. The division could be based either on language or ideology. In the last part this thesis is dealing with a number of societies, the legislation and ambiance that affected the Jewish societies during the 1920s and 1930s.

Klíčová slova (česky)

spolkový život, Židé v Praze, židovské spolky, první republika, Čechožidé, sionismus

Klíčová slova (anglicky)

social life, Jews in Prague, Jewish societies, The First Republic, Czech-Jewish movement, Zionism

Obsah

Poznámka k transkripci a překladům	7
Úvod	8
1. Prameny a literatura	9
2. Uvedení do problematiky	12
2.1 Definice pojmu „pražský židovský spolek“	12
2.2 Židé v Praze v roce 1918 a v období první republiky	13
3. Právní a jazykové prostředí spolkové činnosti	18
3.1 Legislativní ukotvení spolkové činnosti v Československu	18
3.2 Dorozumívací jazyk v rámci židovské spolkové činnosti	19
4. Dělení a počet židovských spolků v Praze	21
4.1 Sionistické a asimilační spolky	21
4.2 Německojazyčné židovské spolky v Praze	24
4.3 Počet pražských židovských spolků a jejich částečný seznam	25
5. Spolková činnost jako součást identity a vývoj ve 30. letech	42
5.1 Spolková činnost jako projev kolektivní identity pražských Židů?	42
5.2 Židovské spolky v Praze po roce 1929 až do uzavření Mnichovské dohody	43
Závěr	47
Bibliografie	48

Poznámka k transkripci a překladům

Hebrejská jména jsou uváděna v německých ekvivalentech. Ohled je kladen na historický a jazykový způsob psaní jmen a názvů ve zkoumaném prostoru a období. Transkripce hebrejštiny vychází z normy Čech – Sládek,¹ ze které byla v práci užitá norma E.

¹ Čech - Sládek, „Transliterace a transkripce hebrejštiny“, s. 334.

Úvod

Po vyhlášení Československé republiky 28. října 1918 se pražští Židé stali obyvateli hlavního města nového státu. Pražská židovská komunita byla již pevně začleněna do společenského života metropole a jedním ze znaků tohoto začlenění byla i aktivní spolková činnost. Specifické pražské společenské prostředí se promítlo i do charakteru židovského spolkovnictví ve městě. Spolkovnictví bylo nedílnou součástí židovské každodennosti.

Cílem výzkumu je pokus o zmapování židovské spolkové činnosti v hlavním městě nově vzniklé republiky, charakteristika činnosti a ideologické prostředí jednotlivých spolků. Fenomén pražského židovského spolkovnictví v období první republiky byl dosud badateli spíše opomíjen, přičemž těžiště zájmu bylo především v židovské spolkové činnosti v celorepublikovém kontextu. Domnívám se, že specifické pražské, židovské, předválečné spolkové prostředí rovněž stojí za pozornost. Hlavní město bylo společným centrem tří etnik (Němců, Čechů a Židů), jejichž vzájemné soužití zásadním způsobem utvářelo charakter města. Jedním z cílů práce je i přiblížit, jakým způsobem se tato interakce mohla odrazit ve spolkové činnosti pražských Židů (např. v jazykovém prostředí). Zároveň se pokusím přiblížit i vliv událostí ve střední Evropě (např. příliv židovských uprchlíků z Německa po roce 1933) na spolkovou činnost v Praze.

Časové vymezení práce je od vyhlášení Československého státu v říjnu 1918, přes dvacátá léta, ekonomickou nestabilitu počátku 30. let až k uzavření Mnichovské dohody na podzim 1938.

Práce je rozdělena do 3 částí. V první části (kapitoly 1–2) se práce zabývá uvedením do problematiky pražského židovského spolkovnictví. V druhé části (kapitoly 3–4) se pokusím přiblížit právní a jazykovou situaci prvorepublikových pražských židovských spolků. Třetí část (5. kapitola) pojednává o židovské spolkové činnosti jako o projevu identity. Zároveň se věnuje událostem 30. let a jakým způsobem ovlivnily židovský spolkový život v Praze.

1. Prameny a literatura

Tématem židovských spolků v Praze v meziválečném období se dosud na akademické úrovni hlouběji nikdo nezabýval a jediným významným (třebaže dílčím) počinem je článek o židovských spolcích v Praze od Daniela Polakoviče z roku 1999 názvem „Prager jüdische Vereine“.³ Polakovič předkládá především výtah židovských spolků z knihy Marka Lašťovky a kolegů *Pražské spolky: soupis pražských spolků na základě úředních evidencí z let 1895–1990*.⁴ Přestože tato kniha je spíše soupisem pražských spolků z období téměř sta let, vyzdvihl bych zejména úvodní studii⁵ Tomáše a Jany Ratajových. V ní se badatelé detailně zabývají vývojem pražského spolkovnictví od raného novověku až do konce 20. století. Pokud studii zasadíme do pražsko-židovského kontextu první poloviny 20. století, zjistíme, že se židovské spolky v pražském prostředí vyvíjely až do konce třicátých let obdobným způsobem jako spolky nežidovské.

Článek Daniela Polakoviče i soupis vytvořený týmem Marka Lašťovky jsou pro téma této práce stěžejními díly. S texty pracují i autoři Jiří Křesťan, Jaroslav Bubeník a Alexandra Blodigová ve své studii názvem *Židovské spolky v českých zemích v letech 1918–1948*⁶ z roku 2001. Křesťan a spol. se zabývají zejména ideologickou povahou židovské spolkové činnosti, přičemž výraznou pozornost věnují změnám ve spolkové činnosti po vzniku republiky a konce třicátých let.

Jak jsem výše nastínil, o židovských spolcích se zmiňují i další badatelé. Jedním z nich je Hillel Kieval, jehož dílo *Formování českého židovstva*⁷ je přínosné zejména svým popisem světa českých Židů v předvečer založení nového státu. Jak sám autor podotýká, židovská minorita byla jedním z aktérů národnostního souboje mezi českým a německým živlem. Tato etnická přehrábala intenzivním způsobem i v Praze a její dozvuky rezonovaly rovněž ve spolkové činnosti.

Tematicky blízké Kievalovu *Formování českého židovstva* je kniha historičky Kateřiny Čapkové *Češi, Němci, Židé?*.⁸ Autorka v ní časově volně navazuje na Kievala. Detailně se zabývá nejen rolí Židů v národnostním konfliktu mezi Čechy a Němci, ale i ideologickou rozepří mezi sionisty a zastánci židovské asimilace do majoritní společnosti (německé i české).

³ Polakovič, „Prager jüdische Vereine“. s. 135–158.

⁴ Lašťovka et al. , *Pražské spolky*.

⁵ Tamtéž, s. 7.

⁶ Křesťan et. al. , *Židovské spolky v českých zemích v letech 1918–1948*.

⁷ Kieval, *Formování českého židovstva*.

⁸ Čapková, *Češi, Němci, Židé?*.

Spolkové činnosti věnuje značnou pozornost a jak je z její analýzy patrné, spolkovnictví bylo jedním z nástrojů ve výše zmíněných ideologických bojích.

Na etnický konflikt se zaměřuje ve svém díle o dějinách českých Židů ve dvacátém století i kniha historika Martina Weina *History of the Jews in the Bohemian Lands*.⁹ Autor dílo koncipuje spíše jako základní přehled o historii českých Židů od druhé poloviny 19. století až do roku 1948. Wein ve svém díle shrnuje nové poznatky, ke kterým došla česká i světová historiografie v posledních 25 letech, jako např. politika československé vlády vůči židovské minoritě. Podobně jako Čapková i Wein věnuje pozornost historií vzniku sionistického hnutí v českých zemích a jeho vztahu s asimilanty, přičemž odkazuje na spolkové aktivity obou ideologických směrů. V souvislosti s tématem této práce považuji dílo za cenný pramen pro pochopení širšího kontextu dějin českých Židů za první republiky.

Problematikou židovských uprchlíků z Německa a Rakouska v 30. letech v Československu a zapojením židovských spolků do těchto událostí se zabývá Kateřina Čapková s Michalem Franklem v knize *Nejisté útočiště: Československo a uprchlíci před nacismem*.¹⁰

O procesu postupného zániku židovského života v Praze pojednává soubor studií, editovaný Marcelou Zoufalou a Jiřím Holým *Rozpad židovského života: 167 dní druhé republiky*.¹¹ Dílo je nesmírně cenné zejména pro pochopení situace židovské menšiny v Československu na konci 30. let. Ačkoliv časové rozmezí této práce se zaobírá obdobím mezi lety 1918–1938, v knize je řada odkazů na situaci před podzimem roku 1938. V souvislosti se židovskými spolky bych uvedl studii Blanky Soukupové s názvem „Reflexe Mnichova a českožidovské strategie v období tzv. druhé republiky“,¹² ve které autorka popisuje roli Svazu Čechů-židů v návaznosti na nešťastné události druhé poloviny třicátých let.

Neocenitelným zdrojem pro můj výzkum byly i fondy a sbírky Archivu Židovského muzea v Praze. V archivu se nachází archiválie 33 židovských spolků, které působily v období první republiky v Praze.¹³ Kupříkladu se v archivu nachází sbírka korespondence a různých tiskovin spolku B'nai B'rith,¹⁴ především z období po vzniku republiky. Další důležitou sbírkou jsou rovněž archiválie sportovního klubu Hagibor,¹⁵ mezi kterými se nachází řada novinových článků, dopisů a fotografií z aktivit klubu a díky jimž si můžeme i v dnešní době vytvořit ucelenější obraz o fungování spolku. Je třeba dodat, že vlivem nečekaných a nepříznivých

⁹ Wein, *History of the Jews in the Bohemian Lands*.

¹⁰ Čapková, Frankl, *Nejisté útočiště*.

¹¹ Zoufalá, Holý et al., *Rozpad židovského života*.

¹² Tamtéž, s. 164.

¹³ Křest'an et. al., *Židovské spolky v českých zemích v letech 1918–1948*, s. 169.

¹⁴ Archiv Židovského muzea v Praze. Název archivního souboru: *B'nai B'rith*. Číslo AP: 193.

¹⁵ Archiv Židovského muzea v Praze. Název archivního souboru: *Židovský sportovní klub Hagibor*. Číslo AP: 197.

vnějších okolností během psaní práce (vládní nařízení kvůli epidemii Covid-19 na jaře 2020) nebylo možné navštěvovat badatelnu archivu podle představ. S archiváliemi jsem mohl pracovat pouze v omezené míře.

2. Uvedení do problematiky

2.1 Definice pojmu „pražský židovský spolek“

Spolkovnictví představuje jednu z forem veřejného života moderní občanské společnosti.¹⁶ Samotným pojmem „spolek“ označujeme určitým způsobem fixované, relativně trvalé dobrovolné sdružení osob, spojených za určitým účelem.¹⁷ Moderní spolková činnost je založena na tzv. „asociativním typu“ spolčování, který je založen na naprosté dobrovolnosti členské základny.¹⁸ Asociativní princip předpokládá, že veškerá činnost daného spolku je na demokratické bázi a je iniciován „zdola“ od základních členů. Zároveň je asociativní typ v protikladu k tzv. „korporativním typem“ spolčování. Ten spočívá v povinném členství na základě určitého průvodního znaku svých členů.

Bakalářská práce se soustřeďuje na pražské židovské spolky, což však do jisté míry zahrne i spolky s celorepublikovou působností. Příkladem může být spolek B'nai B'rith, jenž měl ústředí v Praze, avšak působil po celém tehdejší Československu. Jelikož se jedná o významný spolek, který se aktivně podílel na společenském životě pražských Židů, rozhodl jsem se jej zařadit do výčtu pražských spolků. Pokusil jsem se klást důraz především na jeho prokazatelné pražské aktivity (např. pořádání přednášek ve spolkovém domě v Růžové ulici).

Pražský židovský spolek můžeme tedy definovat jako dobrovolné sdružení osob, které spojuje společný zájem. Tento společný zájem zásadním způsobem souvisí se židovstvím a s městem Praha. Může se jednat o spolek náboženského charakteru (například tzv. pohřební bratrstvo „chevra kadiša“ aj.), ale rovněž o spolek nenáboženského zaměření (např. spolek Brit Trumpeldor). Jak bude z následujících řádků patrné, židovské spolky působící v Praze byly vlastním mikrosvětlem – odrážely společenskou atmosféru místní židovské minority.

V pražském židovském prostředí před druhou světovou válkou se řada sekulárních spolků dělila na další podskupiny. Existovaly spolky „asimilační“, jež měly za cíl přiblížit český a židovský živel co nejvíce k sobě (např. spolek Or Tomid). Oproti tomu stály spolky sionistické, které naopak usilovaly o etablování židovského národa a založení židovského státu.

Spolky můžeme rozdělit i podle politického smýšlení na pravicové a levicové, přičemž spolky z obou politických proudů byly aktivní především mezi židovskou mládeží, kde mezi jejich činnosti patřilo např. organizování letních táborů.

¹⁶ Lašťovka et al., *Pražské spolky*, s. 7.

¹⁷ Tamtéž, s. 7.

¹⁸ Tamtéž, s. 8.

Problematickou může být definice pojmu „židovský spolek“ i z židovského pohledu. Židé se definovali jednak jako náboženská skupina a zároveň podle československé legislativy i jako národnostní menšina.¹⁹ Je třeba mít na vědomí, že počet lidí židovského vyznání se nerovnal počtu Židů jako příslušníků židovského národa.

Pražské židovské spolky, stejně jako spolky nežidovské, byly úředně registrovány na policejním ředitelství v Praze. Z archivu této instituce vychází ve výsledcích svého výzkumu i badatelé Lašťovka s Polakovičem.

2.2 Židé v Praze v roce 1918 a v období první republiky

Abychom si dokázali udělat komplexní obrázek o životě pražských Židů a jejich spolkovém životě na podzim roku 1918 a v následujících letech, je třeba se podívat hlouběji do historie. Židé v Praze si zakládali své spolky již od poloviny 19. století. V té době začalo docházet k postupnému uvolnění absolutistické formy vlády v rakouském císařství. V kontextu židovské komunity se však historie spolkovnictví může datovat již od 16. století, ve kterém vznikaly korporace (chavurot), zajišťující určitou specifickou funkci v rámci větších obcí.

V roce 1848 byla císařským dekretem zrušena povinná segregace Židů a zrovnoprávnění s ostatními národy říše se Židé definitivně dočkali roku 1867. To v praxi znamenalo, že byly definitivně zrušeny poslední diskriminační zákony a restrikce, které ještě přežívaly i po revolučním roce 1848. Do Prahy začali přicházet Židé z venkova a z menších měst. Co se spolkového života týče, Židé po celé říši si mohli zakládat spolky stejným způsobem, jako nežidovské obyvatelstvo.²⁰ V pražském prostředí se jednalo například o studentský Svaz českých akademiků – Židů, založeného roku 1876 (v roce 1919 přejmenován na spolek Kapper po významném českožidovském intelektuálovi Siegfridu Kapperovi), který se deklaroval pro česky a jehož členové se hlásili k česko-židovskému asimilačnímu hnutí. Ideologická síla spolku však vznikem nového státu postupně vyprchala, jelikož vznikem státu a následujícím vzrůstem vlivu českého živlu i v dříve ryze německých oblastech se řada členů hnutí ještě více přimkla k češtví.²¹ Badatelé poukazují na skutečnost, že čeští Židé byli až do přelomu 19. a 20. století více ztotožnění s německou kulturou a němčina byla výsadním dorozumívacím

¹⁹ Čapková, *Češi, Němci, Židé?*, s. 50.

²⁰ Křest'án et al., *Židovské spolky v českých zemích v letech 1918–1948*, s. 9.

²¹ Čapková, *Češi, Němci, Židé?*, s. 122.

jazykem.²² Zároveň se ve zmíněném období postupně vyhrotil ideový boj mezi zastánci židovské asimilace do většinové společnosti a sionisty.²³

Podle sčítání v roce 1921 žilo na území nově vzniklého státu 13,5 milionů obyvatel, z nichž 1,4% tvořili občané židovského vyznání.²⁴ Více než polovina z nich (196 800 lidí) se přihlásila rovněž i k židovské národnosti. Jak jsem zmínil dříve, toto dělení je třeba mít neustále na paměti, jelikož se počet Židů jako příslušníků židovského národa lišil od počtu židů jako osob židovského vyznání. Československá republika zároveň nepodmiňovala uvedení židovské národnosti žádnou zvláštní podmínkou (např. jazykovou identitou nebo příslušností k náboženské obci).²⁵ Židem se mohl teoreticky prohlásit při sčítání kdokoliv. V Praze žilo v době vyhlášení republiky zhruba 30 000 Židů (ve smyslu lidí hlásících se k židovskému vyznání, nikoliv k židovské národnosti).²⁶ Uvedený počet zůstal víceméně stejný po celé období první republiky. Během sčítání obyvatel v roce 1930 se v okrese Praha přihlásilo k židovskému vyznání 36 428 lidí, tzn. 3,31% obyvatel okresu. K židovské národnosti se v roce 1921 v Praze hlásilo 5959 lidí a při sčítání v roce 1930 již 7047 obyvatel města.²⁷ Vlivem emigrace a malému přirozenému přírůstku však celkový počet Židů v českých zemích klesal.²⁸

Československo mělo na svou dobu relativně liberální politiku vůči národnostním menšinám. Židé mohli být považováni za národnostní menšinu i příslušníky náboženské skupiny, což v tehdejší Evropě nebylo samozřejmostí. Například v sousedním Polsku a Maďarsku byl uplatňována archaická restrikce zvaná „*numerus clausus*“ pro židovské studenty na vysokých školách.²⁹ Stabilní socioekonomická situace v republice přispívala k rychlejší integraci Židů do českého jazykového a kulturního společenství.³⁰

Miloš Pojar ve svém díle *T. G. Masaryk a židovství*³¹ doslova hovoří o „nejlepším období v historii soužití Čechů a Židů“.³² Domnívám se, že se jedná o zjednodušující klišé, jelikož i v meziválečném Československu se vyskytoval antisemitismus, který byl latentně přítomen mezi Čechy i Němci.³³ Jedním z příkladů vyhoceného antisemitismu, odehrávající se dokonce na akademické půdě, byla tzv. Steinherzova aféra z roku 1922, při které ostře

²² Čapková, *Češi, Němci, Židé?*, s. 54.

²³ Kieval, *Formování českého židovstva*, s. 143.

²⁴ Pojar, *T.G. Masaryk a židovství*, s. 174.

²⁵ Čapková, *Češi, Němci, Židé?*, s. 33.

²⁶ Tamtéž, s. 24.

²⁷ Tóth et al., *Národnostní menšiny v Československu*, s. 624.

²⁸ Pojar, *T.G. Masaryk a židovství*, s. 175.

²⁹ Tamtéž, s. 187.

³⁰ Čapková, *Češi, Němci, Židé?*, s. 140.

³¹ Pojar, *T.G. Masaryk a židovství*.

³² Tamtéž, s. 178.

³³ Křest'an et al., *Židovské spolky v českých zemích v letech 1918–1948*, s. 21.

protestovali proti jmenování židovského rektora pražské Německé univerzity nacionalisticky ladění němečtí studenti ze spolku Deutsche Studenschaft.³⁴

Kateřina Čapková se domnívá, že antisemitismus nebyl v české společnosti výrazně slabší než v okolních státech.³⁵ Antisemitismus však byl v tehdejší české prostředí politicky neúnosný. V kontextu spolkové činnosti historik Jiří Křesťan uvádí, že se vývoj židovských spolků a organizací odehrával „za přítomnosti stínu antisemitismu“.³⁶

Nově vzniklá republika poskytla Židům relativně nerušený rozvoj a svobody. Židé byli začlenění (až na výjimky) do všech vrstev společnosti.³⁷ Většina Židů v českých zemích patřila ke střední socio-ekonomické vrstvě. Podobná situace byla i v Praze. Podle Čapkové však v českém prostředí chybělo ve významnějším počtu židovské dělnictvo.³⁸ Čeští, resp. pražští, Židé byli po celé období první republiky vysoce urbanizovaní, značně sekularizovaní a svým životním stylem bezesporu patřili k tzv. západnímu židovství. Zastoupení ortodoxie bylo v českých zemích zanedbatelné.³⁹ Náboženskou vlašnost pražských Židů může dokazovat i skutečnost, že se nepodařilo během první republiky prosadit založení rabínského semináře v Praze.⁴⁰ O vysoké míře začlenění Židů do většinové společnosti může svědčit i např. vysoká míra smíšených sňatků.⁴¹

Jak již bylo výše zmíněno, čeští Židé byli v období první republiky sekularizovaní.⁴² Tato skutečnost se odrážela i ve spolkové činnosti. Jak bude patrné z dalších kapitol a ze seznamu pražských spolků, náboženské spolky byly ve zkoumaném období početně upozaděny spolky sekulárními. Určujícím fenoménem společenského života Židů v Praze a v českých zemích byl již dříve zmíněný ideologický souboj mezi zastánci asimilace do většinového (zejména českého) obyvatelstva a sionisty.⁴³ Tento ryze interní, židovský ideologický boj se projevoval i ve spolkové činnosti. Významným impulsem pro sionistické hnutí bylo založení Jewish Agency počátkem 30. let, která měla za úkol zalidnit území Palestiny novým židovským obyvatelstvem a mezitím připravit mladé sionisty pro život v budoucím státu Izrael. Tématu se budu podrobněji věnovat v dalších kapitolách.

³⁴ Hlaváček, Radovanovič, *Vytěsněná elita*, s. 64.

³⁵ Čapková, *Češi, Němci, Židé?*, s. 26.

³⁶ Křesťan et al., *Židovské spolky v českých zemích v letech 1918–1948*, s. 21.

³⁷ Čapková, *Češi, Němci, Židé?*, s. 17.

³⁸ Tamtéž, s. 17.

³⁹ Čapková, *Češi, Němci, Židé?*, s. 267.

⁴⁰ Wein, *History of the Jews in the Bohemian Lands*, s. 126.

⁴¹ Tamtéž, s. 125.

⁴² Čapková, *Češi, Němci, Židé?*, s. 19.

⁴³ Tamtéž, s. 107.

Kateřina Čapková při popisu českých Židů v období první republiky píše o různých úrovních integrace židovské minority do většinové společnosti.⁴⁴ Jak je v této práci v řadě případů zmiňováno, v českém prostředí (a v pražském možná výrazněji, než jinde) pokračoval pomyslný etnický souboj mezi českým a německým živlem. Z řady dochovaných písemných pramenů můžeme vypožorovat, jakým způsobem byla židovská menšina zapojena do událostí. Například na přelomu let 1918 a 1919 docházelo v Praze k násilnostem proti německé minoritě ze strany Čechů, přičemž nebyli od nepokojů ušetřeni ani pražští Židé (v listopadu 1918 došlo k vyrabování sídla Židovské obce v Praze).⁴⁵ Řada Čechů vnímala pražské Židy jako proněmecký element ve společnosti, jelikož Židé v Praze byli v době vzniku Československa převážně německojazyční.⁴⁶ Protiněmecké nepokoje (při nichž byly opět terčem i židovské obchody) se v hlavním městě odehrály i v listopadu 1920, naštěstí bez ztrát na životech.⁴⁷ Představitelé státu v čele s prezidentem T. G. Masarykem všechny tyto události odsoudili a naopak při každé možné příležitosti ubezpečovali zástupce židovských organizací v Československu, že vláda žádné podobné excesy tolerovat rozhodně nebude.⁴⁸ Není zcela jasné, jakým způsobem se výše popsané události promítly do spolkového života Židů.

Čapková podotýká, že prvorepubliková československá společnost nebyla multikulturní v moderním smyslu slova, avšak ani nemůžeme hovořit v československém kontextu o uplatňování kulturní segregace.⁴⁹ Během výzkumu jsem nenarazil ve zkoumaném období na žádné známky restrikcí ze strany úřadů kvůli židovskému charakteru daného spolku.

Otázka vnímání židovské spolkové činnosti většinovou společností je záležitostí těžko popsatelnou a rozsah této práce neumožňuje náležitým způsobem nalézt odpověď. Obecně můžeme konstatovat, že zejména spolky spjaté s českožidovským hnutím byly otevřené i pro nežidy. Příkladem je událost z prosince 1919. Tehdy Spolek českých akademiků – Židů (pozdějším názvem Kapper) změnil své stanovy tak, aby se členem spolku mohl stát i člověk nežidovského vyznání.⁵⁰ Mnozí Židé naopak byli členy nežidovských spolků.⁵¹

Spolková činnost v nově vzniklém státě doznala v řadě míst změn. Tyto změny se přímo dotýkaly i židovských spolků.⁵² Některé spolky vlivem událostí roku 1918 zanikly, anebo často změnilly způsob fungování. Například spolky spadající pod českožidovské hnutí během první

⁴⁴ Čapková, *Češi, Němci, Židé?*, s. 11.

⁴⁵ Wein, *History of the Jews in the Bohemian Lands*, s. 87.

⁴⁶ Tamtéž, s. 89.

⁴⁷ Čapková, *Češi, Němci, Židé?*, s. 112.

⁴⁸ Tamtéž, s. 114.

⁴⁹ Čapková, *Češi, Němci, Židé?*, s. 11.

⁵⁰ Kieval, *Formování českého židovstva*, s. 275.

⁵¹ Křest'an et al., *Židovské spolky v českých zemích v letech 1918–1948*, s. 20.

⁵² Čapková, *Češi, Němci, Židé?*, s. 132.

republiky postupně upadaly.⁵³ Jedním z takových spolků byl například již zmíněný asimilačně laděný, dobročinný a osvětový spolek Or Tomid, jenž měl před 1. světovou válkou relativně širokou členskou základnu (zhruba 100 osob). Po vzniku nového státu však přestal vyvíjet činnost.⁵⁴

Stejně tak, jak se v období první republiky měnil život pražských Židů a jejich spolků, měnily se i hranice hlavního města Prahy. Domnívám se, že pro téma této práce je důležité mít na paměti, v jakém čase a jakým způsobem se měnila rozloha metropole. V období vzniku republiky se město Praha skládalo z městských částí, které v dnešní době povětšinou náleží k centru jako Staré Město, Nové Město, Malá Strana, Hradčany, Josefov, Břevnov aj. V roce 1922 došlo ke vzniku tzv. „velké Prahy“, při němž se hlavní město republiky rozrostlo o 27 nových čtvrtí, mezi nimiž byly například Bohnice, Braník, Butovice, Hloubětín nebo Vysočany. Pod pražskou správou připadla v roce 1927 i obec Kbely s letištěm. Tento stav platil až do vypuknutí 2. světové války.

Vysoká míra židovské asimilace se projevovala i tím, že Židé žili ve všech městských částích. Větší počet Židů však žil tradičně v Praze pouze v několika čtvrtích (historické centrum jako Staré Město, Nové Město, Josefov, Smíchov, Libeň a Karlín).

⁵³ Čapková, *Češi, Němci, Židé?*, s. 135.

⁵⁴ Tamtéž, s. 133.

3. Právní a jazykové prostředí židovské spolkové činnosti

3.1 Legislativní ukotvení spolkové činnosti v Československu

Legislativní zakotvení spolkové činnosti v nově vzniklém Československu bylo převzato z legislativy Rakouska – Uherska.⁵⁵ Zajímavostí je, že na Slovensku a na Podkarpatské Rusi zákony vycházely z uherského výkladu práva, v českých zemích se spolkovnictví řídilo podle zákonů převzatých z někdejšího Předlitavska.⁵⁶ Ačkoliv během dvacátých let došlo k nepatrným změnám, zejména formulacím vybraných zákonů, reálně se nic nezměnilo až do vzniku tzv. druhé republiky na podzim 1938.

Nejdůležitějším zákonem, jenž formoval právní výklad spolkové činnosti, byl podle historičky Alexandry Blodigové zákon o právu spolčovacím číslo 134/1867 ř. z. a zákon o právu shromažďovacím číslo 135/1867 ř. z.⁵⁸ Oba zákony jsou z prosince roku 1867 a detailním způsobem definovaly povolený způsob vzniku, činnosti i zániku spolků.

V Praze musely být ze zákona spolky policejně evidovány a činnost úředně kontrolována (např. pravidelnými zápisy ze schůzí, přítomností policisty na akcích apod.). Podle seznamu spolkových signatur užívaných ve spolkovém katastru pražského policejního ředitelství z let 1895–1951 (v dnešní době uloženého v Archivu policejního ředitelství hl. města Prahy)⁵⁹ se pražské spolky dělily do následujících 23 kategorií: I. Náboženské, II. Dobročinné a humanitní, III. Podpůrné, IV. Pojišťovací (tj. penzijní spolky), V. Pohřební, VI. Bankovní, záloženské a úvěrní, VII. Zemědělské, VIII. Pro obchod, živnost a průmysl, IX. Muzejní, umělecké a vědecké, X. Studentské, XI. Ochotnické, čtenářské a zábavní, XII. Pěvecké a hudební, XIII. Tělocvičné, XIV. Sportovní, XV. Vojenských vysloužilců, XVI. Hasičské, XVII. Pojišťovací (tj. pojišťovny), XVIII. Akciové společnosti, XIX. Výherní, XX. Dělnické, odborné a vzdělávací, XXI. Politické, XXII. Různé, XXIII. Veřejných zaměstnanců (přidána roku 1930). Židovské spolky byly zastoupeny ve většině kategorií. Jak bylo zmíněno v předcházejících kapitolách, při zkoumání archivních materiálů a literatury je patrné, že židovské spolky s centrálou v Praze měly mnohdy celostátní charakter.⁶⁰

Židovská náboženská obec v Praze aktivně iniciovala zakládání zejména podpůrných a vzdělávacích spolků.⁶¹ Zároveň sehrála důležitou roli při organizování pomoci židovským

⁵⁵ Lašťovka et al. , *Pražské spolky*, s. 24.

⁵⁶ Tamtéž, s. 25.

⁵⁸ Křesťan et al. , *Židovské spolky v českých zemích v letech 1918–1948*, s. 7.

⁵⁹ Lašťovka et al. , *Pražské spolky*, s. 37.

⁶⁰ Tamtéž, s. 39.

⁶¹ Křesťan et al. , *Židovské spolky v českých zemích v letech 1918–1948*, s. 9.

uprchlíkům z Německa v polovině třicátých let. Tématu se budu podrobněji věnovat v dalších kapitolách.

3.2 Dorozumivací jazyk v rámci židovské spolkové činnosti

Z pohledu prvorepublikového československého práva nehrál dorozumivací jazyk žádnou roli při určování náboženského vyznání.⁶² Dorozumivací jazyk (prvorepublikovou terminologií „obcovací řeč“) každého spolku byl odrazem politického a národnostního přesvědčení dané skupiny. Jak bylo několikrát zmíněno, v Praze existoval spor mezi českým a německým živlem. Někteří badatelé se domnívají, že Židé stáli uprostřed tohoto sporu a nepatřili výslovně ani k jedné skupině. Badatelka Kateřina Čapková pracuje s pojmem „kulturní integrace“, při které se Židé postupně integrovali skrze užívaný jazyk do majoritní společnosti (českojazyčné, německojazyčné).⁶³ Volbou primárního jazyka, používaného ve spolku, mohli dát najevo k jaké jazykové skupině mají blíže.

Zjednodušeně můžeme shrnout, že movitější vrstvy židovského obyvatelstva primárně komunikovaly v němčině, přičemž byly schopné se dorozumět i česky. Nejdůležitějším jazykem pražských židovských spolků v době založení Československé republiky byla němčina. Čeští Židé však byli v řadě případů bilingvní, přičemž mateřský jazyk rodičů nemusel být totožný s jazykem dětí.⁶⁴ Viktor Fischl tvrdí, že starší generace bohatých pražských Židů češtinu neovládala takovým způsobem, aby mohla bez problému komunikovat. Oproti tomu mladší generace upřednostňovala češtinu.⁶⁵

Analýza archivních materiálů spolku *B'nai B'rith*⁶⁶ napovídá, že nejpozději v druhé polovině 20. let se neoficiální obcovací řečí spolku stala čeština. Je zřejmé, že nastupující generace pražské židovské elity si zvolila za svůj primární jazyk češtinu. Je otázkou, zdali se jednalo o přirozenou volbu, anebo svojí roli hrála i společenská atmosféra v Praze.

Hebrejšтина byla výsadou sionistických spolků. Například Sportovní klub Hagibor hebrejštinu používal v relativně velké míře.⁶⁷ Na letních táborech pro židovskou mládež, které

⁶² Čapková, *Češi, Němci, Židé?*, s. 33.

⁶³ Tamtéž, s. 8.

⁶⁴ Tamtéž, s. 48.

⁶⁵ Dostupné z <https://www.holocaust.cz/zdroje/clanky-z-ros-chodese/ros-chodes-2001/brezen-11/pak-to-ale-dopadlo-jeste-jinak/> (Poslední přístup 19. 7. 2020).

⁶⁶ Archiv Židovského muzea v Praze. Název archivního souboru: *B'nai B'rith*. Číslo A.P. : 193. Zápisy z jednání a pozvánky na akce.

⁶⁷ Archiv Židovského muzea v Praze. Název archivního souboru: *Židovský sportovní klub Hagibor*. Číslo A.P. : 197. Hebrejsky psané pohlednice a sešity s hebrejskými texty.

se těšily velké oblibě, se hebrejšťina intenzivně vyučovala. Obcovací řeči však hebrejšťina v žádném spolku pravděpodobně nebyla.

Co se týče jidiš, nenarazil jsem během svého výzkumu na žádný spolek, kde by se oficiální, anebo neoficiální, formou komunikovalo v jidiš. To však neznamená, že by se snad v prvorepublikové Praze jidiš nevyskytovala.

4. Dělení a počet židovských spolků v Praze

4.1 Sionistické a asimilační spolky

V rámci české židovské minority v období první republiky panoval již několikrát zmíněný ideologický boj mezi zastánci asimilace a sionismu. Kořeny tohoto sváru můžeme sledovat už od poslední čtvrtiny 19. století. Pražští Židé nebyli jednodílnou skupinou, nýbrž živoucím organismem, přičemž Židé byli součástí jak česko-jazyčné, tak i německojazyčné kultury. Hilel Kieval hovoří při popisu českých Židů přelomu 19. a 20. století (což můžeme aplikovat i na pražské Židy) jako o „snad až příliš národně uvědomělým lidem.“⁶⁸ Kieval rozvíjí myšlenku, že kulturně-spoločenský život Židů se mohl uskutečňovat koncem 19. století jen v národních souvislostech.⁶⁹ Cesta vedla buď skrze splynutí do českého, či německého živlu, anebo přimknutím k sionismu. Spolková činnost se nabízela jako jedna z nejpřirozenějších cest kulturně-spoločenské seberealizace.

Badatelka Livie Rothkirchenová je názoru, že čeští asimilanti a sionisté byli v meziválečných letech doslova „zuřivými protivníky“.⁷⁰ Tato konfrontace se projevila např. během voleb, při kterých asimilanté vybízeli židovské voliče, aby nevolili sionistické politické strany.⁷¹ Sionisté naopak pochybovali o smyslu asimilačního hnutí, které podle nich mělo v konečném důsledku vést ke splynutí s „hostitelským národem“.⁷² Obecně vzato se vzájemná interakce sionistů a asimilantů omezila jen na konfrontační polemiku, např. přes tisk (sionistický *Selbstwehr* a českožidovská *Tribuna*) a při volbách do představenstev židovských náboženských obcí.⁷³

Pokusím se přiblížit rozdíly mezi fungováním dvou ideově protichůdných spolků, které oba aktivně působily v Praze. Asimilační proud zastupoval Akademický spolek Kapper, zatímco sionistickým ekvivalentem Akademického spolku Kapper byly spolky Bar Kochba a po vzniku republiky zejména spolek Theodor Herzl. Spolek Theodor Herzl ve svých řadách soustřeďoval řadu budoucích významných sionistických činitelů (např. básník a novinář Viktor Fischl, politik Angelo Goldstein, sionistický aktivista Leo Zelmanovič, náčelník hnutí Makkabi Richard Pacovský aj.).⁷⁴ Zaměřoval se na česky mluvící studenty a tím tvořil přímou

⁶⁸ Kieval, *Formování českého židovstva*, s. 295.

⁶⁹ Tamtéž, s. 296.

⁷⁰ Křest'an et al. , *Židovské spolky v českých zemích v letech 1918–1948*, s. 30.

⁷¹ Tamtéž, s. 30.

⁷² Tamtéž, s. 31.

⁷³ Wein, *History of the Jews in the Bohemian Lands*, s. 148.

⁷⁴ Křest'an et al. , *Židovské spolky v českých zemích v letech 1918–1948*, s. 35.

konkurenci Akademickému spolku Kapper. Nepodařilo se mi dohledat, zdali docházelo k nějaké formě názorové konfrontace (např. skrze tisk) těchto dvou vzájemně si podobných spolků.

Akademický spolek Kapper (do roku 1919 pod názvem Spolek českých akademiků židů) byl podle Kateřiny Čapkové druhým nejvýznamnějším českožidovským spolkem v republice po Svazu Čechů židů (přesný přepis názvu).⁷⁵ Název spolku Kapper odkazoval na významného českožidovského aktivistu a propagátora vzájemného sblížení Čechů a Židů z poloviny 19. století Siegfrida Kappera. Spolek vznikl již v roce 1876 zpočátku jako neformální platforma za účelem setkávání českých a židovských studentů dosud nerozdělené pražské univerzity. Kieval pokládá otázku, co vedlo studenty k založení tohoto spolku, jelikož v dnešní době již neznáme reálné pohnutky.⁷⁶ Obecně vzato snad snaha o přiblížení židovských a nežidovských intelektuálů působících v Praze. Zároveň Kieval podotýká, že spolek vznikl „jako jeden z pozoruhodných důsledků vykořeňování židovského života ve venkovských oblastech.“ Nová generace židovských intelektuálů, která byla jednak úzce spjatá s českým prostředím a rovněž nezapomínala na svou židovskou identitu, měla záměr se družit i se svými nežidovskými kolegy. Akademický spolek Kapper byl svojí filozofií přísně asimilační.

Vznik nového státu nasměroval činnost spolku směrem k ještě těsnějšímu přimknutí k českému národnostnímu živlu. Spolek Kapper rozšířil portfolio svých aktivit mj. o ediční činnost – např. vydání Zibrtovy publikace *Ohlas obřadních písní velikonočních v lidovém podání*.⁷⁷ Jak bylo zmíněno v úvodních kapitolách, jednou ze zásadních změn byla i již dříve zmíněná změna stanov tak, aby nově příchozí členové nemuseli být židovského původu. Jak však podotkl Kamil Neumann, jeden z předních členů spolku, příliv nově příchozích nežidovských členů byl zanedbatelný.⁷⁸

Je patrné, že Akademický spolek Kapper se snažil být celospolečensky aktivní. Koncem roku 1919 nabídli předáci spolku čestné členství spisovateli Aloisi Jiráskovi. Jirásek členství s vděčností přijal, o čemž svědčí děkovný dopis z ledna 1920, kde vyjádřil svoji podporu vzájemnému sblížení Čechů a Židů.⁷⁹ Koncem 30. let se členové Akademického spolku Kapper a Svazu Čechů-židů často oficiálně scházeli v prostorách Hotelu de Saxe v Hyberské ulici č. 2.⁸⁰

⁷⁵ Čapková, *Češi, Němci, Židé?*, s. 136.

⁷⁶ Kieval, *Formování českého židovstva*, s. 39.

⁷⁷ Křest'an et al. , *Židovské spolky v českých zemích v letech 1918–1948*, s. 29.

⁷⁸ Čapková, *Češi, Němci, Židé?*, s. 136.

⁷⁹ Křest'an et al. , *Židovské spolky v českých zemích v letech 1918–1948*, s. 30.

⁸⁰ Tamtéž, s. 89.

Sionisté za první republiky cílili zejména na mladou generaci.⁸¹ Centrum zájmu se po skončení první světové války přesunulo z intelektuálního akademického prostředí mezi širší židovskou veřejnost. Českoslovenští sionisté byli celkově nesmírně aktivní i na mezinárodním poli, o čemž svědčí i skutečnost, že se za první republiky na československé půdě konaly 3 sionistické kongresy (1921 a 1923 v Karlových Varech, v roce 1933 v Praze).⁸² Podle dostupných údajů z roku 1921 bylo v celém Československu pouhých 8685 plátců šekelu – povinného příspěvku do pokladny Světové sionistické organizace. V roce 1930 se počet plátců sice téměř zdvojnásobil, přesto však počet sionistů nikdy nebyl v Československu (v porovnání s ostatními státy) početně výrazný.⁸³

Jak bylo výše zmíněno, sionisté cílili na mládež. Členskou základnou nejsilnější sionistickou mládežnickou organizací byl spolek Makkabi.⁸⁴ Kateřina Čapková se domnívá, že se členové Makkabi spíše než na sionistickou výchovu zaměřovali na tělocvik.⁸⁵ Důkazem budiž, že židovští sportovci spadající, či přidružení, pod hnutí (např. plavci Hagiboru) čile reprezentovali na mezinárodních sportovních akcích Československo. I někteří sionisté pochybovali o sionistickém smýšlení členů Makkabi, jak mj. vyplývá z protokolu ze schůze zemské komise Židovského národního fondu ze začátku roku 1931, kde se přítomní pozastavují nad skutečností, že část lidí dochází do Makkabi si pouze zacvičit, ale o sionismus zájem nejví.⁸⁶ Sportovní organizace Makkabi se mohla svojí členskou základnou v Praze směle rovnat k tak velkým organizacím jako byl Sokol.⁸⁷ Domnívám se, že by činnost Makkabi mohla být komparativně studována s fungováním zmíněné organizace.

Československo a Praha hrály významnou roli v dějinách hnutí Makkabi i tím, že se v roce 1933 v prostorách Plodinové burzy konal jeho mezinárodní kongres. Mládežnický spolek Makkabi Hacair se zabýval především přípravou pro vykonání alije do Palestiny. Svojí filozofií připomínal jiný sionistický spolek Techelet Lavan.⁸⁸

Závěrem shrňme, že Čechožidé nezareagovali na vyhlášení nového státu tak rychle jako jejich ideový odpůrci z řad sionistů. Zároveň českožidovské hnutí zabředlo do vlastních ideových problémů, ze kterých se již nikdy nevzpamatovalo. Můžeme konstatovat, že ačkoliv oba názorové proudy byly od sebe značně vzdáleny, vzájemné rozepře se odehrávaly pouze na teoretické rovině a v kontextu spolkové činnosti nejde explicitně hovořit o tom, že by spolková

⁸¹ Čapková, *Češi, Němci, Židé?*, s. 246.

⁸² Křesťan et al., *Židovské spolky v českých zemích v letech 1918–1948*, s. 34.

⁸³ Čapková, *Češi, Němci, Židé?*, s. 50.

⁸⁴ Tamtéž, s. 247.

⁸⁵ Tamtéž, s. 247.

⁸⁶ Tamtéž, s. 248.

⁸⁷ Tamtéž, s. 247.

⁸⁸ Tamtéž, s. 248.

činnost byla vysloveně konfrontačním polem těchto skupin. Přívrženci obou táborů nakonec byli i členy stejných náboženských obcí a jak bude v dalších kapitolách zřejmé, události konce 30. let se stejným způsobem dotkly spolkové činnosti sionistů i asimilantů.

4.2 Německojazyčné židovské spolky v Praze

Židovská asimilace do německojazyčné společnosti v Praze je specifický a rozsáhlý fenomén, jehož kořeny můžeme vystopovat již na počátku 19. století. Gary B. Cohen popisuje ve své knize *Němci v Praze: 1861–1914*⁸⁹ pražskou německou komunitu v předvečer první světové války jako liberální, povětšinou vysoce vzdělanou a náležející k vyšší společenské vrstvě.⁹⁰ Pokud se němečtí studenti Karlovy univerzity, a nově přistěhovalí Němci pocházející z příhraničních oblastí dnešní České republiky, vyznačovali hlubokým národnostním cítěním, pražští Němci podle historičky Kateřiny Čapkové takové nacionální nadšení většinou nesdíleli a spíše se ztotožňovali s liberalismem.⁹¹ Od poloviny 19. století se do této vrstvy zapojovali bohatí pražští Židé (např. rodina Porgesů).

Jak bylo dříve zmíněno, pražští Židé byli na počátku 20. let spíše německojazyční. To však neznamená, že by se všichni německojazyční pražští Židé, kteří náleželi k bohatším vrstvám, současně hlásili k německé národnosti. Je třeba podotknout, že koncem 19. století řada pražských Židů své vnitřní cítění definovala jednak jako židovské, tak i zároveň jako německé. Národnostní cítění pražských Židů přelomu 19. 20. století je rozsáhlé téma a není cílem této práce.

Čapková píše v kontextu českých (tedy i pražských) Židů přelomu 19. a 20. století o „přijetí německé kultury a jazyka“, které má své kořeny již v době josefinských reforem na konci 18. století.⁹² Během 19. století došlo ke značné germanizaci židovského obyvatelstva českých zemí. Vzestupem českého živlu na konci 19. a zejména na počátku 20. století však řada členů nové generace českých Židů přijala češtinu jako svoji mateřštinu.

V rámci pražské německo-židovské spolkové činnosti můžeme vysledovat následující proudy: Asimilační proud reprezentovaný spolkem Jüdische Akademische Lese-und Redehalle (českým názvem Čtenářská beseda židovských akademiků), kde se scházeli německojazyční Židé působící v akademické sféře. Dalším proudem byly sionistické spolky, které však ve svých

⁸⁹ Cohen, *Němci v Praze*.

⁹⁰ Tamtéž, s. 212.

⁹¹ Čapková, *Češi, Němci, Židé?*, s. 61.

⁹² Tamtéž, s. 54.

řadách spojovaly českojazyčné i německojazyčné členy. Za pozornost stojí zejména Společnost přátel Hebrejské univerzity v Jeruzalémě. O činnosti spolku se dochovaly záznamy z let 1933–1936, které jsou v dnešní době uloženy v Archivu Židovského muzea v Praze.⁹³ Personálně byla společnost spřízněna se spolkem B'nai B'rith (formálně sídlily oba spolky na stejné adrese v Růžové ulici na Praze II.). Obcovací řečí spolku byla němčina. Z archivních materiálů je zřejmé, že členy spolku nebyli pouze akademici, ale i podnikatelé či právníci jako např. továrník Petr Wertheimer, nebo JUDr. Karel Grünbaum.

Čapková i Cohen se shodují, že pražští německojazyční Židé byli významným způsobem integrováni do nežidovské německé komunity.⁹⁴ Z toho důvodu neměli potřebu zakládat své vlastní spolky a organizace. Své zájmy mohli prosazovat pomocí německých institucí. Největší z těchto institucí bylo Kasino, elitní klub německojazyčné menšiny, jenž sídlil v ulici Na Příkopě. Židé byli v tomto klubu zastoupeni ve výrazném počtu, a to včetně vedoucích funkcí.⁹⁵ Jako příklad bych zmínil Dr. Ludwiga Bendienera, jenž působil aktivně ve strukturách Židovské obce v Josefově a zároveň se dlouhodobě angažoval i v Německém klubu - tedy v Kasinu.⁹⁶

Otázkou zůstává, jakým způsobem se v pražských německojazyčných spolecích angažovali židovští uprchlíci z Německa po roce 1933. Fenomémem se budu podrobněji zabývat v dalších kapitolách.

4.3 Počet pražských židovských spolků a jejich částečný seznam

Jedním z cílů této práce byl pokus o vytvoření seznamu židovských spolků působících v Praze mezi lety 1918–1938. Při tvorbě seznamu jsem čerpal zejména ze soupisu Marka Lašťovky a jeho kolegů *Pražské spolky-soupis pražských spolků na základě úředních evidencí z let 1895–1990*, vydaný v roce 1998. Dalším zdrojem je článek Daniela Polakoviče z roku 1999 názvem „Prager Jüdische Vereine“, vydaný v roce 1999 v časopise *Judaica Bohemiae*. Polakovičův článek je souhrnem pražských židovských spolků od konce 18. století do konce 40. let 20. století. Autor v něm uvádí spolky, které byly zmíněny v díle Otto Munelese *Bibliographical Survey of Jewish Prague*, Archivu Židovského muzea v Praze a v různých odborných časopisech (např. *Hebräische Bibliographie*, *Jüdisches Archiv*, *Zeitschrift für hebräische*

⁹³ Archiv Židovského muzea v Praze. Název archivního souboru: *Společnost přátel Hebrejské univerzity v Jeruzalémě*. Protokoly z jednání, pozvánky na schůze, projevy členů. Číslo A.P. : 211.

⁹⁴ Čapková, *Češi, Němci, Židé?*, s. 68.

⁹⁵ Cohen, *Němci v Praze*, s. 237.

⁹⁶ Tamtéž, s. 136.

Bibliographie aj.). Sám Polakovič seznam charakterizuje jako doplňujícím materiálem soupisu Marka Lašťovky.

Domnívám se, že dva výše zmíněné texty od Daniela Polakoviče a Marka Lašťovky jsou v současnosti nejkompexnějšími pracemi k tématu, kde jsou explicitně sepsány názvy židovských spolků, jejich zařazení v úředních evidencích a (pokud možno) v dalších pramenech.

Pokud sečteme počet spolků, které uvádí ve svých soupisech Marek Lašťovka a jeho spoluautoři a Daniel Polakovič, dostaneme se k číslu 115. Číslo však není definitivní. Podle historičky Jany Ratajové bylo ve spolkovém katastru policejního ředitelství v Praze v roce 1918 evidováno 104 židovských spolků, přičemž do roku 1938 počet vzrostl na 170. Nejvíce spolků v Praze působilo v roce 1937 (výše zmíněný katastr evidoval 171 spolků).⁹⁸ Ratajová výsledky svého výzkumu zveřejnila v roce 2001 v již několikrát zmíněné publikaci Jiřího Křesťana *Židovské spolky v českých zemích v letech 1918–1948*. Je možné, že v rámci svého výzkumu Ratajová pracovala s materiály, které byly Lašťovkovy a Polakovičovy neznámé. Díky tomu se dostala k vyššímu číslu. Bohužel, Ratajová neuvádí názvy ani metodiku svého sčítání židovských spolků.

Rozhodl jsem se uvést seznam 115 pražských židovských spolků, které fungovaly (byť po část období) mezi lety 1918–1938 a které zmiňují Lašťovka a Polakovič. Seznam je koncipován obdobným způsobem, jako v soupisu Marka Lašťovky. U některých spolků jsou doplňující údaje, na které jsem narazil během výzkumu v Archivu židovského muzea v Praze a v odborné literatuře. Upozorňuji, že se nejedná o kompletní a definitivní seznam židovských spolků v Praze. Seznam jsem se rozhodl uspořádat na základě seznamu spolkových signatur užívaných ve spolkovém katastru pražského policejního ředitelství z let 1895–1951 (v dnešní době uloženého v Archivu policejního ředitelství hl. města Prahy).⁹⁹ Spolky, které nebyly uvedeny ve spolkovém katastru, ale přesto je zmiňuje Daniel Polakovič ve svém článku,¹⁰⁰ jsou seřazeny zvlášť na konci seznamu. Názvy spolků jsou přesným přepisem, v jakém jsou evidovány ve spolkovém katastru. Pokud autoři uváděli i alternativní český název konkrétního spolku, rovněž jsem jej uvedl.

⁹⁸ Křesťan et al. , *Židovské spolky v českých zemích v letech 1918–1948*, s. 79.

⁹⁹ Lašťovka et al. , *Pražské spolky*, s. 37.

¹⁰⁰ Polakovič, „Prager Jüdische Vereine“, s. 135–158.

I. Náboženské spolky:¹⁰¹

Baruch Scheomar in der Prager Klaus-Synagoge, působnost 1864–1948.

Filiale der Israelitischen Allianz zu Wien in Prag, působnost 1888–1920.

Machsike Hadas, působnost 1938–1939.

Or Tomid – spolek českých židů pro pěstování bohoslužby jazykem hebrejským a českým, působnost 1883–1939. Čapková jej řadí k českožidovským spolkům. Účelem založení spolku bylo prosadit češtinu jako bohoslužebný jazyk v synagoze.¹⁰² Po vzniku první republiky nevyvíjel spolek žádnou činnost. Místopředseda spolku Maxmilian Reiner to odůvodnil tím, že „po převratu byla činnost spolku bezpředmětná.“¹⁰³

Poříčská synagoga, působnost 1932–1948.

Rabbiner-Verband in Böhmen, česky *Svaz rabínů v Čechách*, působnost 1893–1950. 6. 2. 1938 byl na valné hromadě spolku předsedou zvolen smíchovský rabín a význačný sionista Samuel Arje.¹⁰⁴

Sinai – Verein zur Förderung der Interessen des konservativen Judentums, působnost 1914–1948.

Spolek synagoga Pinkas, působnost 1930–1950.

Verein für geregelten Gottesdienst der Israeliten in Prag, česky *Spolek pro upravenou bohoslužbu israelitů*, působnost 1835–1950.

¹⁰¹ Lašťovka et al. , *Pražské spolky*, s. 1–4.

¹⁰² Čapková. *Češi, Němci, Židé?*, s. 97.

¹⁰³ Tamtéž, s. 133.

¹⁰⁴ Křest'an et al. , *Židovské spolky v českých zemích v letech 1918–1948*, s. 87.

II. Dobročinné spolky:¹⁰⁶

Baruch Scheomar, Verein in der Edel Porges Synagoge in Prag, působnost 1871–1927.

Mechalke Tarnegolin, působnost 1807–1939.

Chanuka-Verein zur Unterstützung armer israelitischer Kinder (die Tempelweihe), působnost mezi lety 1869–1950.

Chewras noschim rachamonijas – Verein der wohlthätigen Frauen und Mädchen, česky Israelský dobročinný spolek paní a dívek v Žižkově, působnost 1911–1948.

Independent Order B'nai B'rith – lože Humanitas, působnost 1925–1939.

Israelitischer Frauenverein in Prag Holleschowitz-Bubna, česky Israelitický ženský spolek v Praze Holešovicích-Bubnech Praha VII, působnost 1896–1948.

Israelitischer Freitisch Verein in Prag, od roku 1922 pod českým názvem Israelský spolek stravu poskytující v Praze, působnost 1869–1950.

Israelitischer Frauenverein in Karolinenthal, česky Spolek israelských paní v Karlíně, působnost mezi lety 1886–1948.

Israelitischer Frauenverein in der Stadt Königliche Weinberge, česky Spolek israelských žen pro sociální péči v Praze XII, působnost mezi lety 1887–1936.

Israelitischer Spitalbauverein in Prag, česky od roku 1934 Spolek pro vybudování židovské nemocnice,¹⁰⁷ působnost mezi lety 1907–1948.

Josefstädter Kleinkinder Bewahrnalt, působnost 1837–1943.

¹⁰⁶ Lašťovka et al. , *Pražské spolky*, s. 5–49.

¹⁰⁷Tamtéž, s. 15.

Keren Hajessod, působnost 1928–1941. Spolek byl českou pobočkou celosvětového fondu pro vytvoření židovského státu v Palestině. Předsedou byl Arthur Bergmann, jenž patřil mezi předáky i v sionistickém spolku Theodor Herzl.¹⁰⁹ Ve vedoucích funkcích krátce působil rovněž politik Emil Margulies,¹¹⁰ jeden z čelních představitelů pravicového sionismu v Československu.

Keren Tel-Hay, působnost 1936–1939. Národní fond sionistických revizionistů, jenž vznikl v reakci na rozdílné názorové proudy uvnitř sionistického hnutí (ideologický boj mezi umírněnými sionisty a revizionisty pod duchovním vedením Vladimira Žabotinského).¹¹¹

Kreuzverein zur Unterstützung armer israelitischer Waisenmädchen in Prag, od roku 1923 pod českým názvem *Krejcarový spolek pro podporování chudých osiřelých židovských dívek v Čechách*, od roku 1929 pod názvem *Sirotčinec pro židovské dívky, Královské Vinohrady*, působnost 1877–1940.

Lebensquell- „Mekor Hachajim“, česky *Zdroj života*, působnost 1878–1948.

Linas Hacedek, působnost 1933–1939. Spolek vznikl 7. 1. 1933 jako humanitární organizace pro pomoc židovským uprchlíkům z Německa.¹¹²

Lože Praga B'nai B'rith, působnost 1902–1952.

Nächstenliebe-Verein zur Unterstützung verschämter israelitischer Hausarmen, působnost 1841–1940.

Privat-Frauenverein zur Erziehung armer isr. Waisenmädchen, česky *Soukromý ženský spolek pro výchovu chudých osiřelých dívek izraelitských*, působnost 1854–1950.

Sanitas – Spolek k udržování domova pro israelitské ošetřovatelky nemocných, působnost 1924–1939.

¹⁰⁹ Čapková, Češi, Němci, Židé?, s. 216.

¹¹⁰ Tamtéž, s. 236.

¹¹¹ Křest'án et al., *Židovské spolky v českých zemích v letech 1918–1948*, s. 57.

¹¹² Čapková, Frankl, *Nejisté útočiště*, s. 116.

Unterstützungsverein für mittellose israelitische Universitätshörer, působnost 1869–1939.

Verein Jedoko zur Unterstützung armer Israeliten in Prag, působnost 1899–1939.

Verein zur Errichtung von Volksküchen nach israelitischen Ritus, česky *Spolek pro zřizování obecních kuchyní dle izraelských obřadů*. Od roku 1930 pod názvem *Lidová kuchyně židovská – Jüdische Volksküche*, působnost 1902–1940.

Verein zur Errichtung und Erhaltung einer Pflege-und Erziehungs-Anstalt für schwachsinigge israelitische Kinder und Idioten, česky *Spolek pro ochrannou péči o slabomyslné*, působnost 1909–1950.

Verein für israelitische Feriencolonien, česky *Spolek pro israelské feriální osady*, působnost 1893–1950.

Verein zum Wohle hilfsbedürftiger Kinder in Prag, působnost 1841–1943.

Verein zur Ausspeisung israelitischer Mädchen, česky *Spolek pro bezplatné stravování izraelských dívek*, působnost 1896–1948. Sionistický spolek, v jehož řadách působila i Marta Schicková – první česká Židovka, která se rozhodla pro uskutečnění alije do Palestiny.¹¹⁸

Verein zur Errichtung und Erhaltung eines allgemeinen israelitischen Knabenwaisenhauses in Böhmen, česky *Spolek pro zřízení a vydržování sirotčince pro osiřelé israelské chlapce v království Českém*, působnost 1897–1950.

Zinnsbeitrags-Verein in Prag, působnost 1870–1936.

Židovský spolek pro pomoc studentstvu, působnost 1925–1951. O činnosti tohoto spolku se dochovala řada dokumentů, které jsou uloženy v Archivu Židovského muzea v

¹¹⁸ Čapková, *Češi, Němci, Židé?*, s. 191.

Praze.¹¹⁹ Z dokumentů vyplývá, že spolek byl prokazatelně aktivní až do nacistické okupace. Pravidelné schůze probíhaly od vzniku spolku v roce 1922 každé tři měsíce až do konce třicátých let. Po celou dobu byl předsedou spolku smíchovský rabín Samuel Arje.

Židovská ústředna pro sociální péči v RČS – Jüdische Fürsorgezentrale für die ČSR, působnost 1921–1939.

Židovská ústředna pro sociální péči v RČS – místní svaz v Praze, působnost 1926–1927.

Židovská liga žen pro mír a svobodu v ČSR, působnost 1928–1939.

Židovský ženský pomocný výbor pro Podkarpatskou Rus, působnost 1934–1940.

III. Podpůrné spolky:¹²⁰

Bene Israel, česky Lidumilný spolek Bene Jisroel, působnost 1908–1948.

Humanitätsverein „Poale Tow“, působnost 1879–1948.

Israelitischer Humanitätsverein (B'nai B'rith) „Bohemia“, česky Židovský humanitní spolek B'nei B'rith Praha, působnost mezi lety 1893–1950. Původ spolku je ve Spojených státech, kde první lóže byla založena židovskými přistěhovalci z Německa již roku 1843. Dobročinný spolek, jehož členy byli filantropové ze zámožných židovských rodin v Praze. Celorepubliková působnost. Čapková jej charakterizuje jako původně německožidovský řád, jehož členská základna však během první republiky doznala změn. Členy byli i Židé pročeského smýšlení a v řádovém měsíčníku vycházeli i články v češtině.¹²¹ Mnozí členové spolku aktivní v sionistickém hnutí (např. Angelo Goldstein, Chaim Kugel aj.).¹²² V druhé polovině třicátých let se řada členů spolku

¹¹⁹ Archiv Židovského muzea v Praze. Název archivního souboru: *Židovský spolek pro pomoc studentstvu*. Protokoly z jednání, pozvánky na schůze, dokumenty o financování spolku, seznam členů, projevy členů. Číslo A.P. : 226.

¹²⁰ Lašťovka et al. , *Pražské spolky*, s. 50–108.

¹²¹ Čapková. *Češi, Němci, Židé?*, s. 71.

¹²² Tamtéž, s. 91.

aktivně podílela na pomoci židovským uprchlíkům z nacistického Německa.¹²³ Spolek byl znám svojí podporou umění a kultury.¹²⁴ Řád byl úzce spjat s kulturním spolkem Herderverein (Menorah).¹²⁵ Činnost spolku Herderverein se však během dvacátých let značně utlumila. Podle Čapkové se poslední větší akce spolku uskutečnila v lednu 1920, později se konaly pouze schůze.¹²⁶ Polakovič s Lašťovkou se o spolku ve svých pracích nezmiňují.

V Archivu Židovského muzea v Praze se nachází poměrně rozsáhlá sbírka archiválií z činnosti spolku.¹²⁷ Většina dokumentů je však z období před první světovou válkou a pro téma této práce nepodstatná. Z dochované korespondence, a zejména z pozvánek na spolkové akce, je možné vypožorovat postupná jazyková změna v rámci interní komunikace.¹²⁸ V roce 1918 byly spolkové dokumenty v němčině. Během 20. let došlo k postupné změně a dokumenty začaly být dvojjazyčné.

Erster Prager israelitischer Wohltätigkeitsverein Selbshilfe für Hausierer und Angehörigen des Gewerbestandes, česky *První pražský israelitský dobročinný spolek Svěpomoc*, působnost 1912–1948. Původně spolek polských studentů, který se později přetvořil v sionistický spolek, jelikož členy byli z drtivé většiny Židé.¹²⁹

Israelitischer Armen-und Kranken-Unterstützungs-Verein, česky od roku 1927 pod názvem *Smíchovský židovský podpůrný spolek pro chudé a nemocné Chewra Bikur Cholim Wachaninas Dalim*, působnost mezi lety 1794–1948. Jeden z nejstarších židovských spolků v Praze. V roce 1875 svoji působnost přesunul na Smíchov.

Israelitischer Kreuzverein für Krankenpflege, působnost mezi lety 1848–1924.

Pensionverein der israelitischen Lehrer am Lande in Böhmen, od roku 1920 pod českým názvem *Pensijní spolek izraelských učitelů v čs. státě*, působnost 1898–1948.

¹²³ Čapková. *Češi, Němci, Židé?*, s. 259.

¹²⁴ Tamtéž, s. 82.

¹²⁵ Tamtéž, s. 83.

¹²⁶ Tamtéž, s. 85.

¹²⁷ Archiv Židovského muzea v Praze. Název archivního souboru: *B'nai B'rith*. Číslo A.P. : 193.

¹²⁸ Archiv Židovského muzea v Praze. Název archivního souboru: *B'nai B'rith*. Číslo A.P. : 193, pozvánka na komorní koncert klasické hudby na 27. 10. 1922, pozvánka na sjezd na 28. 10. 1922.

¹²⁹ Čapková. *Češi, Němci, Židé?*, s. 249.

Prager israelitische Bruderschaft für Krankenpflege-Derech Jeschara und Maskil el Dol, působnost 1820–1948.

Unterstützungsverein für israelitische Handels-und Gewerbeangerhörige „Poel Zedek“, působnost 1841–1929.

Verein zur Beschaffung von Passahbedürfnissen, působnost 1881–1936.

IV. Pojišťovací spolky (tj. penzijní spolky): Nepodařilo se dohledat v pramenech ryze židovské pojišťovací – penzijní spolky (podle názvu, anebo odkazem v literatuře), které by byly zapsané v Praze.

V. Pohřební spolky:¹³⁰

Israelitische Beerdigungsbruderschaft (Chewra Kadischa-Gomle Chassodim) in Prag, česky *Židovské pohřební bratrstvo*, působnost mezi lety 1836 (doloženo již od roku 1564) –1950. Úzce spjat s Židovskou obcí v Praze.

Israelitische Beerdigungs-Bruderschaft in Karolinenthal (Chewra Kadischa Gomle Charodim), česky *Israelské pohřební bratrstvo v Karlíně*, působnost 1872–1945.

Israelský pohřební spolek (Chevra Kadischa) pro obvod israelské náboženské obce v Michli, působnost 1936–1947.

Israelitische Beerdigungsbruderschaft (Chewra Kadischa) in Smichow, působnost mezi lety 1903–1950. Od roku 1922 oficiálně přejmenováno na *Izraelské pohřební bratrstvo (Chewra Kadischa) na Smíchově*.

Israelitischer Beerdigungs-Frauen-Verein (Chewra Kadischa Noschim Zidkonijos), působnost mezi lety 1882–1940. Pohřební sesterstvo.

Verein zur Unterstützung unbemittelter israelitischer Gewerbsleute, působnost 1859–1932.

¹³⁰ Lašťovka et al. , *Pražské spolky*, s. 104–108.

VI. Bankovní, záloženské a úvěrní spolky: Nepodařilo se dohledat v pramenech ryze židovské bankovní, záloženské a úvěrní spolky (podle názvu, anebo odkazem v literatuře), které by byly zapsané v Praze.

VII. Zemědělské spolky: Nepodařilo se dohledat v pramenech ryze židovské zemědělské spolky (podle názvu, anebo odkazem v literatuře), které by byly zapsané v Praze.

VIII. Spolky pro obchod, živnost a průmysl: Nepodařilo se dohledat v pramenech ryze židovské obchodní, živnostenské a průmyslové spolky (podle názvu, anebo odkazem v literatuře), které by byly zapsané v Praze.

IX. Muzejní, umělecké a vědecké spolky:¹³¹

Afike Jehudah-Verein zur Verbreitung der Wissenschaft des Judenthums, působnost mezi lety 1869–1939. Jak již název napovídá, spolek se hlásil k odkazu hnutí *Wissenschaft des Judenthums*. Sdružovali se v něm židovští intelektuálové a akademici. Spolek byl německojazyčný. V předsednictvu ve třicátých letech působil i významný pražský rabín Gustav Sicher, nebo Aladár Deutsch.¹³² Poslední valná hromada spolku se konala 30. 3. 1938 v kavárně Aschermann v Dlouhé 41, Praha I.¹³³

B'naj B'rith – ženské sdružení pražských lóží I. O. B. B., působnost 1929–1939.

Israelitischer Fortbildungs Verein, působnost mezi lety 1871–1926.

Israelitischer Landeslehrerverein in Böhmen, česky *Zemský spolek israelitských učitelů v Čechách v Praze*, působnost mezi lety 1873–1939.

Společnost k povznesení židovské ústřední knihovny a židovských knihoven vůbec Pro bibliotheca judaica, působnost 1924–1938.

Spolek židovská kultur-liga, působnost 1929–1939.

¹³¹ Lašťovka et al. , *Pražské spolky*, s. 188–212.

¹³² Čapková. *Češi, Němci, Židé?*, s. 209.

¹³³ Křest'an et al. , *Židovské spolky v českých zemích v letech 1918–1948*, s. 89.

Židovský klub, působnost 1936–1940. V Archivu hlavního města Prahy (sign. SK/IX/972) jsou uloženy zápisy z valné hromady spolku konané dne 17. 1. 1938 ve spolkovém sále na adrese Španělská 10, Praha XII. Předsedou byl toho dne zvolen Bedřich Thieberger.¹³⁴

Židovská liga svazu národů v ČSR, působnost 1924–1938.

Verein zur Gründung und Erhaltung eines jüdischen Museums in Prag, česky od roku 1933 *Židovské muzeum v Praze*, působnost 1906–1952. Spolek stál za založením dnešního Židovského muzea v Praze. Ve spolku aktivně působil i Salomon Lieben, který zároveň zasedal v reprezentaci Židovské náboženské obce Praha, kde zastupoval ortodoxní Židy (spolu s vědcem a rabínem Bertholdem Jeitelem).¹³⁶

X. Studentské spolky:¹³⁷

Bar Kochba-Verein der jüdischen Hochschüler in Prag, česky *Spolek židovských akademiků v Praze*, působnost mezi lety 1893–1939. Sionistický spolek, jehož členem byl třeba i spisovatel Max Brod.¹³⁸ Bar Kochba patřil ve své době k nejvýznačnějším sionistickým spolkům v českých zemích. Po 1. světové válce však spolek opustil Hugo Bergmann, jenž se přesunul do Palestiny. Odchodem Huga Bergmanna spolek utrpěl citelnou ztrátu.¹³⁹ Členové Bar Kochba zakládali i další spolky, z nichž řada působila rovněž v Praze.¹⁴⁰ Čapková vyjmenovává například Židovský spolek pro zpěv a hudbu, nebo Haschachar (spolek primárně určen pro středoškoláky sionistického smýšlení). Vedoucí úlohu měli zejména česky hovořící Židé, kteří byli doplňováni německojazyčnými.¹⁴¹ Později si česky hovořící členové založili spolek Theodor Herzl.¹⁴²

¹³⁴ Křesťan et al. , *Židovské spolky v českých zemích v letech 1918–1948*, s. 86.

¹³⁶ Čapková, *Češi, Němci, Židé?*, s. 25.

¹³⁷ Lašťovka et al. , *Pražské spolky*, s. 213–228.

¹³⁸ Dostupné z https://yivoencyclopedia.org/article.aspx/Brod_Max (Poslední přístup 19. 7. 2020)

¹³⁹ Čapková, *Češi, Němci, Židé?*, s. 219.

¹⁴⁰ Tamtéž, s. 192.

¹⁴¹ Tamtéž, s. 216.

¹⁴² Tamtéž, s. 182.

Hechawer – sdružení židovských studentů v Praze, působnost 1926–1937. Ve spolku se sdružovali sionističtí studenti z Polska a Rumunska.¹⁴³

Judea – spolek židovských vysokoškoláků ze Slovenska, působnost 1931–1939.

Jüdisch-nationale akademisch-technische Verbindung Hyrkania (Jordania), působnost 1910–1923.

Theodor Herzl – spolek židovských akademiků v Praze, působnost 1909–1950. Spolek vznikl odštěpením českojazyčných sionistů od spolku Bar Kochba.¹⁴⁴ Členové byli nazýváni „herzliáni“.¹⁴⁵ Podle Čapkové patřil spolek k předním sionistickým spolkům v Československu.¹⁴⁶ Již v roce 1912 se členové spolku podíleli na vydání českého překladu díla Martina Bubera *Tři řeči o židovství*.¹⁴⁷ Mezi aktivity spolku v období první republiky patřilo mj. vydávání *Židovského kalendáře* (německá obdoba *Jüdischer Almanach*). Řada členů spolku byla aktivní i v jiných sionistických spolcích v Československu (např. náčelník Makkabi v ČSR Richard Pacovský,¹⁴⁸ politici Ludvík Singer, Angelo Goldstein, nebo Arthur Bergmann, jenž byl jedním z předáků v Theodor Herzl a zároveň i předseda sionistického fondu Keren Hajesod v Československu).¹⁴⁹ Ve třicátých letech byl jedním z vůdčích členů spolku i literát a pozdější diplomat Viktor Fischl.¹⁵⁰ V Archivu hlavního města Prahy (sign. SK/X/173) se dochoval zápis z valné hromady ze dne 15. 3. 1938 na které byl zvolen předsedou spolku Eugen Koch.¹⁵¹

Spolek akademiků židů z Lodže, studujících v Praze (přesný přepis názvu), působnost 1933–1939.

Spolek sionistických akademiků Hatchijah, působnost 1931–1939.

Sdružení sionistických pokrokových akademiků, působnost 1937–1939.

¹⁴³ Čapková, *Češi, Němci, Židé?*, s. 249.

¹⁴⁴ Tamtéž, s. 182.

¹⁴⁵ Tamtéž, s. 256.

¹⁴⁶ Tamtéž, s. 248.

¹⁴⁷ Tamtéž, s. 194.

¹⁴⁸ Tamtéž, s. 248.

¹⁴⁹ Tamtéž, s. 216.

¹⁵⁰ Tamtéž, s. 215.

¹⁵¹ Křest'an et al., *Židovské spolky v českých zemích v letech 1918–1948*, s. 88.

Spolek židovských akademiků Jabneh, působnost 1935–1939.

Spolek židovských akademiků Nahardea, působnost 1937–1939.

XII. Pěvecké a hudební spolky:¹⁵³

Hebrejský mužský sbor v Praze – Makhelah ivrit b'Prag, rovněž pod názvem Židovské pěvecké sdružení Juval v Praze – Makhelah ivrit Juval b'Praha, působnost 1931–1940.

XII. Tělocvičné spolky: Nepodařilo se dohledat v pramenech ryze židovské tělocvičné spolky (podle názvu, anebo v literatuře), které by byly zapsané v Praze.

XIV. Sportovní spolky:¹⁵⁴

Agudath šofté hahachrach hajehudim be-Čechoslovakia – Sbor židovských soudců fotbalových v ČSR – Jüdische Schiedsrichtervereiningung – Svaz židovských fotbalových sudcov v ČSR, působnost 1922–1939.

Merkaz brit hacofin haivrin Brit Masada b'Čechoslovakia Moschavo bi Praha-Ústředí sdružení židovských skautů Brit Masada v Československu se sídlem v Praze, působnost 1936–1939.

Sbor židovských junáků skautů pro Prahu a okolí – Jüdisches Pfadfindencorps für Prag und Umgebung – Plugah Zofim ivrim be Praha, působnost 1938–1939.

Sdružení židovských skautů Masada v Čechách – Brit hanoar haivri hacofi Masada b'Čechia, působnost od roku 1933 (rok ukončení činnosti neznámý).

Sdružení židovské mládeže Techelet Lavan v Praze – Jüdischer Wanderbund Techeleth Lawan in Prag – Agudat hanodedim Techeleth Lawan be Prag, působnost od roku 1920 (rok ukončení činnosti neznámý). Podle Čapkové se jednalo o nejvýraznější sionistický

¹⁵³ Lašťovka et al., *Pražské spolky*, s. 266–279.

¹⁵⁴ Tamtéž, s. 292–347.

mládežnický spolek v Československu, jenž se inspiroval německým hnutím Wandervogel.¹⁵⁶ V českém kontextu bychom mohli filozofii spolku přirovnat k Junákovi. Československá pobočka hnutí Techelet Lavan byla striktně antimilitaristická (rozdíl oproti německé pobočce, která naopak měla militarizující tendence).¹⁵⁷

Sdružení židovských skautov s menom Brit Trumpeldor pro ČSR, působnost 1931–1939 (mezi lety 1931–1934 Bratislava, poté přesun do Prahy). Mezinárodní mládežnické hnutí sionistických revizionistů. V Československu působilo zejména na Slovensku a Podkarpatské Rusi.¹⁵⁸

Spolek židovských skautů Pevnost v Čechách – Brit haivri hacofi Masada bi Čechia, působnost 1934–1939.

Sportovní klub Hakoah Praha, působnost 1926–1927.

Židovský plavecký klub Hagibor, působnost 1933–1939. Plavci Hagiboru reprezentovali Československo na řadě mezinárodních závodů.¹⁵⁹

Židovský sportovní klub Hagibor – Jüdischer Sport-Club Hagibor (od roku 1932 pouze český název), působnost 1917–1950. Významný sportovní klub, jenž byl známý i v nežidovském prostředí.¹⁶⁰ Sportovní hřiště klubu se nacházela na pomezí Žižkova a Malešic, kde se až do dnešních dnů dochoval název lokality „Hagibor“.

Židovská tělocvičná a sportovní jednota Makabi Praha VIII, působnost 1934–1939. V Archivu hlavního města Prahy je uložen zápis ze slavnostní valné hromady spolku ze dne 12. 2. 1938 (sign. SK/XIII/54), která se konala v paláci Roxy. Dále se dochovaly projevy činovníků hnutí v čele se spisovatelem a diplomatem Františkem Gottliebem.¹⁶¹

XV. Spolky vojenských vysloužilců: Nepodařilo se dohledat v pramenech ryze židovské spolky vojenských vysloužilců (podle názvu, anebo v literatuře), které by byly zapsané v Praze.

¹⁵⁶ Čapková, Češi, Němci, Židé?, s. 249.

¹⁵⁷ Tamtéž, s. 251.

¹⁵⁸ Tamtéž, s. 241.

¹⁵⁹ Tamtéž, s. 247.

¹⁶⁰ Tamtéž, s. 247.

¹⁶¹ Křest'an et al., Židovské spolky v českých zemích v letech 1918-1948, s. 87.

XVI. Hasičské spolky: Nepodařilo se dohledat v pramenech ryze židovské, hasičské spolky (podle názvu, anebo v literatuře), které by byly zapsané v Praze.

XVII. Pojišťovací spolky (tj. pojišťovny): Nepodařilo se dohledat v pramenech ryze židovské pojišťovací spolky – pojišťovny (podle názvu, anebo v literatuře), které by byly zapsané v Praze.

XVIII. Akciové společnosti: Nepodařilo se dohledat v pramenech ryze židovské akciové společnosti (podle názvu, anebo v literatuře), které by byly zapsané v Praze.

XIX. Výherní spolky: Nepodařilo se dohledat v pramenech ryze židovské výherní spolky (podle názvu, anebo v literatuře), které by byly zapsané v Praze.

XX. Dělnické, odborné a vzdělávací spolky:¹⁶³

Spolek židovských dělníků – Verein jüdischer Arbeiter, působnost 1931–1939.

XXI. Politické spolky:¹⁶⁴

Národní jednota českožidovská, působnost 1894–1939.

Svaz českých pokrokových židů, působnost doložena v roce 1922, další údaje chybí.

XXII. Spolky uvedené v sekci „různé“:¹⁶⁵

Beth-Haam (účelem je zřízení a udržování židovského domu), působnost 1924–1952. Židovský národní dům sídlil v dnešní Dlouhé ulici v Praze 1.¹⁶⁶ Poslední valná hromada, před nuceným přerušением činnosti spolku v důsledku nacistické okupace, se konala

¹⁶³ Lašťovka et al., *Pražské spolky*, s. 404–518.

¹⁶⁴ Tamtéž, s. 519–524.

¹⁶⁵ Tamtéž, s. 525–668.

¹⁶⁶ Čapková, *Češi, Němci, Židé?*, s. 70.

28.4.1938 v kavárně Aschermann, Dlouhá 41. Předsedou spolku byl tehdy zvolen Isidor Brand.¹⁶⁷

Israelitischer Tempelverein in Prag VII, česky *Israelitský spolek chrámový v Praze VII*, působnost mezi lety 1896–1948.

Jüdischer Frauenverein – *Ženský spolek židovský*, působnost 1900–1940.

Jüdischer Klub – *Židovský klub*, působnost 1913–1939.

Keren Kajemeth Sejisrael – *Židovský národní fond* – *Jüdischer Nationalfond*, působnost 1919–1951.

Klub jüdischer Frauen und Mädchen, působnost 1914–1919.

Kroužek židovské mládeže, působnost 1937–1939.

Kruh přátel židovské mládeže Jaldut v Praze, působnost 1935–1940.

Lože židovské mládeže Brith Balfour, *Lože židovské mládeže Amis* – *Loge der jüdischen Jugend*, *Loge Amis*, působnost 1937–1939.

Novo-sionistická organizace v ČSR, působnost 1936–1940.

Spolek pro svobodomyšlné židovství, působnost 1926–1939.

Sionistický svaz pro židovský stát v Palestině – *zvláštní svaz pro ČSR*, působnost od roku 1934 (původně Moravská Ostrava), později mezi lety 1937–1939 Praha.

Zentralverein zur Pflege jüdischer Angelegenheiten, působnost 1885–1924.

¹⁶⁷ Křest'an et al. , *Židovské spolky v českých zemích v letech 1918–1948*, s. 89.

Zion, Verband der österreichischen Vereine für Colonisation Palästinas und Syriens – Einzelverein Jüdischer Volksverein in Prag, česky Zion, svaz rakouských spolků pro osídlení Palestýny a Sýrie– místní odbor Židovský spolek lidový v Praze, od roku 1919 pod názvem Židovský lidový spolek Sion – Jüdischer Volksverein Zion, působnost 1899–1948.

Židovská akce, společnost pro úkoly židovstva v čs. státě – Jüdische Aktion, Gesellschaft für die Aufgaben des Judentums im tschechoslowakische Staate, působnost 1920–1922.

Židovský spolek – Jüdische Verein, působnost 1921–1948.

Židovské sdružení středostavovské, působnost 1923–1939.

Následující spolky chybí v soupisu Marka Lašťovky, ale uvádí je ve svém doplňujícím seznamu Daniel Polakovič:¹⁷⁰

Comité israelitischer Frauen zur Unterstützúng armer Wöhnerinnen inn Prag, působnost mezi lety 1875–1940.¹⁷¹

„Ez Hadaas“-Verein zur Förderung des Studiums der jüdischen Theologie und Unterstützung der Studenten jüdischer Theologie in Prag, působnost mezi lety 1887–1940. Spolek pro studenty židovské teologie.¹⁷²

Unterstützungs-Verein für mittellose israelitische Techniker, působnost 1868–1940.¹⁷³

Verein zur Erbauung einnes israelitischen Tempels in Königlichen Weinbergen, působnost 1889–1940.¹⁷⁴

Verein zur Erhaltung eines Heimes für die israelitischen Handelslehrlinge in Prag, působnost 1905–1940.¹⁷⁵

¹⁷⁰ Polakovič, „Prager jüdische Vereine“, s.135–158.

¹⁷¹ Tamtéž, s. 137.

¹⁷² Tamtéž, s. 137.

¹⁷³ Tamtéž, s. 150.

¹⁷⁴ Tamtéž, s. 155.

¹⁷⁵ Tamtéž, s. 155.

5. Spolková činnost jako součást identity a vývoj ve 30. letech

5.1 Spolková činnost jako projev kolektivní identity pražských Židů?

V úvodu práce jsem již nastínil fakt, že od druhé poloviny 19. století se postupně měnil styl života pražských Židů. Měnila se i skladba židovské populace v Praze. Rozvoj průmyslové výroby, zrušení diskriminujících nařízení a hledání nových příležitostí umožnil příchod nových židovských obyvatel do Prahy. Jak bylo dříve zmíněno, původní pražské židovské obyvatelstvo se koncem 19. století etablovalo v širší pražské (zejména německojazyčné) společnosti.¹⁷⁶ Za pomyslnou tečku hmatatelné segregace Židů v Praze můžeme považovat rozsáhlou asanaci ghetta v oblasti dnešního Josefova koncem 19. století.

Spolkovnictví významným způsobem spoluutvářelo identitu pražských Židů v meziválečné Praze. Z charakteru nově zakládaných spolků můžeme vysledovat postupnou sekularizaci pražských Židů. Co stálo za nárůstem sekularizace je téma přesahující rámec této práce. Můžeme zjednodušeně konstatovat, že sekularizace nebyla pouze židovským fenoménem, nýbrž celospolečenskou otázkou.

V situaci postupného úpadku vlivu tradičních náboženských autorit v rámci komunity, ti Židé, kteří se ztotožňovali se svým židovstvím a chtěli být součástí komunity i nadále, hledali přirozeně cesty, jak své židovství nějakým způsobem uchovat. Spolkovnictví se nabízelo jako jedna z nejdosažitelnějších možností. Zároveň skrze spolkovou činnost se navyšoval sociální kapitál¹⁷⁷ židovské komunity. Z dalšího pohledu můžeme chápat židovské spolkovnictví i jako odpověď židovské minority na obdobnou činnost Čechů a Němců v Praze. V neposlední řadě členství ve spolku nebylo jen projevem altruismu, nýbrž mohlo také sloužit jako nástroj k dosahování vlastních cílů každého jednotlivce.

Neměli bychom opomenout ani roli ženských spolků v pražské židovské komunitě. V tehdejší přetrvávající genderové nevyváženosti představovaly ženské spolky, v rámci možností, alternativu mužských spolků. V kontextu doby asi není překvapením, že na vedoucích pozicích prakticky žádného významného spolku nefiguruje žádná žena. Genderová nevyváženost v pražských židovských spolcích se začala nepatrně zlepšovat teprve v druhé polovině 30. let díky ženám jako Marie Schmolková a Hanna Steinerová z WIZO (Women's International

¹⁷⁶ Kieval, *Formování českého židovstva*, s. 295.

¹⁷⁷ Jandourek, *Sociologický slovník*, s. 119.

Zionist Organization), které se aktivně podílely na pomoci židovským uprchlíkům z Německa.¹⁷⁸

Historik Jiří Křesťan uvádí, že rozsah židovské spolkové činnosti za první republiky dosahoval, v porovnání s dnešní dobou, stěží představitelných rozměrů.¹⁷⁹ V českožidovském časopise *Rozvoj* se dokonce v roce 1933 objevovaly hlasy, že „naši stoupenci jsou již spolkářsky hodně přesyceni.“¹⁸⁰

5.2 Židovské spolky v Praze od roku 1929 až do uzavření Mnichovské dohody

Spolková činnost pražských Židů nedoznala vlivem světové hospodářské krize přelomu 20. a 30. let zásadních změn. Jednou z mála zaznamenaných negativních událostí, které se staly v souvislosti s krizí, můžeme považovat nepokoje z podzimu 1929 na Německé univerzitě v Praze. Na půdu univerzity se přenesly studentské nepokoje, které již dříve vypukly mezi studenty na univerzitách ve Vídni, v Berlíně, v Budapešti, v Lvově a na dalších místech.¹⁸¹ Protesty vypukly především z důvodu hospodářské nejistoty a rostoucího nacionalismu v řadách německých i českých studentů.¹⁸² Jedním z požadavků protestujících nejen v Praze bylo vypovězení neněmeckých posluchačů z univerzity. Tyto již od počátku xenofobní vášně vzápětí přerostly v otevřeně antisemitské nepokoje. Události se projevíly ve fungování liberálního německojazyčného spolku Lese- und Redehalle, kde členové odsoudili projevy diskriminace na akademické půdě. Liberální charakter si však spolek dlouho neudržel. V roce 1936 ve spolku definitivně získali převahu xenofobně ladění přívrženci Sudetoněmecké strany Konráda Henleina z pohraničí, kteří vykážali z organizace neárijské členy.¹⁸³

Počet spolků v Praze se od roku 1927 až do roku 1938 nepatrně každoročně zvyšoval.¹⁸⁴ S většími obavami českoslovenští Židé sledovali události v Německu, kde se koncem ledna 1933 dostali k moci nacisté se svým ostře antisemitským programem. Na území Československa začali prchat první němečtí Židé již na jaře roku 1933.¹⁸⁵ Nabízí se otázka, jakým způsobem (a zdali vůbec) se nově příchozí Židé ze sousedních německy mluvících zemí začlenili do nového pražského prostředí. Bádání nad problematikou ztěžuje fakt, že pro část,

¹⁷⁸ Čapková, Češi, Němci, Židé?, s. 260.

¹⁷⁹ Křesťan et al., *Židovské spolky v českých zemích v letech 1918–1948*, s. 20.

¹⁸⁰ Tamtéž, s. 20.

¹⁸¹ Wein, *History of the Jews in the Bohemian lands*, s. 107.

¹⁸² Tamtéž, s. 107.

¹⁸³ Tamtéž, s. 108.

¹⁸⁴ Křesťan et al., *Židovské spolky v českých zemích v letech 1918–1948*, s. 79.

¹⁸⁵ Čapková, Frankl, *Nejisté útočiště*, s. 24.

zejména mladších, německých Židů bylo Československo pouze dočasným útočištěm a tím pádem nestihli zanechat v zemi výraznější stopu.¹⁸⁶ Zároveň ani celkový počet uprchlíků nebyl nikdy natolik výrazný, aby změnil uspořádání židovské minority v zemi.¹⁸⁷ V polovině 30. let bylo na území Československa zhruba dva tisíce židovských uprchlíků, z nichž většina sídlila v Praze.¹⁸⁸ Ačkoliv vznikla na podporu židovských uprchlíků řada iniciativ a podpůrných výborů,¹⁸⁹ nenazval bych je vysloveně spolky. Ve většině případů se nejednalo o žádné oficiální a zvlášť koordinované skupiny a nebyly ani nijak úředně evidovány. Jak je však patrné, mnohé spolky stály za vznikem a organizací těchto pomocných výborů. Jednou z výjimek byl spolek Linas Hacedek, jenž vznikl jako přímá reakce na pomoc židovským uprchlíkům z Německa již na začátku roku 1933 a zároveň byl oficiálně zaevidován.¹⁹⁰ Náplní činnosti spolku bylo především poskytnout ubytování a stravu pro nezaopatřené uprchlíky.¹⁹¹

Výbory vznikaly zpočátku relativně živelně. Hlavní roli v nich sehrály podpůrné spolky, náboženské obce, politické strany a částečně i odborové organizace.¹⁹² Za vyzdvihnutí stojí angažovanost spolku B'nai B'rith, jenž podle badatelů hrál zastřešující roli při postupné organizaci péče o židovské uprchlíky. Členové spolku se zásadním způsobem podíleli i na vzniku a financování Židovského pomocného výboru, jenž pouze mezi dubnem 1933 a zářím 1934 pomohl odhadem 2 800 uprchlíkům.¹⁹³ Pomocné výbory obstarávaly především základní pomoc (ošacení, stravu a ubytování), v menším množství případů i zařizování patřičných dokumentů pro legální vycestování do zahraničí.

Fungování pomocných výborů se neobešlo bez rozepří. Například v létě roku 1934 probíhaly na půdě pražské židovské náboženské obce vášnivé diskuse o výši a adresátech finanční pomoci.¹⁹⁴ Do sporu se promítly i staré neshody mezi sionisty a asimilanty. Spor dokázal postupně urovnat až profesor Salomon Hugo Lieben, jenž byl uznávanou autoritou pro obě strany. Lieben následně navrhl vznik Lidové strany židovské. Jednalo se o platformu, která by dokázala spojit dosud roztržité židovské politické síly a tím pádem lépe hájit zájmy Židů v republice.¹⁹⁵

¹⁸⁶ Čapková, Frankl, *Nejisté útočiště*, s. 30.

¹⁸⁷ Tamtéž, s. 33.

¹⁸⁸ Tamtéž, s. 31.

¹⁸⁹ Tamtéž, s. 123.

¹⁹⁰ Tamtéž, s. 116.

¹⁹¹ Tamtéž, s. 117.

¹⁹² Tamtéž, s. 123.

¹⁹³ Tamtéž, s. 125.

¹⁹⁴ Křest'an et al., *Židovské spolky v českých zemích v letech 1918–1948*, s. 60.

¹⁹⁵ Tamtéž, s. 60.

Malá část uprchlíků z řad inteligence si zakládala neformální spolky a kluby.¹⁹⁶ Scházeli se ve vybraných kavárnách v centru Prahy např. za účelem hraní bridže. Debatní kroužky byly prokazatelně dva, komunistický Klub Bertholda Brechta a sociálnědemokratický Der neue Klub. Ani jeden nebyl oficiálně zaregistrován v úřední evidenci a badatelé vychází zejména ze vzpomínek pamětníků.¹⁹⁷

V pomoci uprchlíkům se angažovaly jak sionistické, tak i asimilační spolky. Zejména sionistické spolky v čele již několikrát zmíněným hnutím Makabi, Techelet Lavan nebo Hechaluc se těšily ve třicátých letech velké oblibě mezi mládeží. Jiří Křesťan uvádí počet 17 000 členů sionistických spolků v ČSR v polovině třicátých let.¹⁹⁸

Podle Křesťana docházelo v druhé polovině třicátých let k názorovým rozepřím uvnitř sionistického hnutí, kde rostl význam jak levicového, tak i revizionistického proudu.¹⁹⁹ Názorový rozkol byl tak zásadní, že v roce 1935 vedl k odštěpení revizionistů a k vytvoření Novosionistické organizace (od roku 1937 aktivní i v Československu).²⁰⁰ Jakým způsobem se tento ideologický boj uvnitř sionistického hnutí projevil ve spolkové činnosti není úplně jasné a nabízí se jako otázka pro další výzkum. Určitě můžeme k novosionistickým (revizionistickým) organizacím přiřadit spolek Brit Trumpeldor, který však nezískal ani v Praze, ani v Čechách celkově, větší popularitu a nesrovnatelně více členů měl na Slovensku.²⁰¹

Stranou asimilačního a sionistického proudu třicátých let stáli ortodoxní Židé. V třicátých letech byl založen ortodoxní spolek Sinai, jenž měl počátkem roku 1938 v Praze 228 členů.²⁰² Účelem spolku byla podpora konzervativního židovství v Československu. Jednalo se o jediný necharitativní, ortodoxní spolek v Praze.²⁰³ Spolek Sinai kladným způsobem přistupoval k sionismu, což bylo v rámci středoevropské židovské ortodoxie ojedinělé.²⁰⁴ Podle Čapkové to bylo dáno malým počtem ortodoxních Židů v Praze a zároveň spolupráce se sionisty byla pro ortodoxní Židy přijatelnější alternativou pro prosazování svých zájmů než spolupráce s asimilanty.²⁰⁵

Spolkový život pražských Židů se ve třicátých letech odehrával na mnoha místech. Dovolil bych si však vyzdvihnout kavárnu Aschermann v Dlouhé ulici č. p. 41 na Praze 1. Jednalo se o prostornou kavárnu se zimní zahradou, která byla jedním z neformálních center

¹⁹⁶ Čapková, Frankl, *Nejisté útočiště*, s. 151.

¹⁹⁷ Tamtéž, s. 150.

¹⁹⁸ Křesťan et al., *Židovské spolky v českých zemích v letech 1918–1948*, s. 51.

¹⁹⁹ Tamtéž, s. 52.

²⁰⁰ Tamtéž, s. 53.

²⁰¹ Čapková, Češi, *Němci, Židé?*, s. 241.

²⁰² Křesťan et al., *Židovské spolky v českých zemích v letech 1918–1948*, s. 59.

²⁰³ Čapková, Češi, *Němci, Židé?*, s. 208.

²⁰⁴ Tamtéž, s. 207.

²⁰⁵ Tamtéž, s. 207.

židovského života v Praze třicátých let. Židovský kavárník Armin Walló dokázal podnik udržet v provozu až do začátku roku 1942.²⁰⁶

Události podzimu 1938 zasáhly i do židovské spolkové činnosti v Praze. Mobilizace v druhé polovině září 1938, následná demobilizace v říjnu téhož roku a pochmurná celospolečenská atmosféra s náhlým nárůstem nacionalismu a antisemitismu neumožňovala rozvoj spolkové činnosti dosavadním způsobem. Obzvlášť negativním způsobem byly události podzimu 1938, a následujících měsíců, vnímány českožidovskými asimilanty. Nárůst antisemitismu a vyhroceného nacionalismu ze strany Čechů znamenal pro řadu představitelů hnutí doklad selhání ideálu českožidovské identity.²⁰⁷ Židé byli postupně vylučováni z řady nežidovských spolků a oborových organizací (např. z advokátní komory).²⁰⁸ Židovská spolková činnost však pokračovala i po vzniku protektorátu Čechy a Morava v březnu 1939 až do definitivního zákazu činnosti v květnu 1940.²⁰⁹

²⁰⁶ Demetz, *Prague In Danger*, s. 227.

²⁰⁷ Soukupová, „Reflexe Mnichova a českožidovské strategie v období tzv. druhé republiky“, s. 164.

²⁰⁸ Křest'an et al., *Židovské spolky v českých zemích v letech 1918–1948*, s. 64.

²⁰⁹ Tamtéž, s. 67.

Závěr

Bakalářská práce měla za cíl zmapovat fenomén spolkovnictví židovské minority v Praze během relativně krátkého období od vzniku Československa až do uzavření Mnichovské dohody. Problematika židovského spolkovnictví v Praze během první republiky zůstávala spíše stranou badatelského zájmu. Tato práce si nekladla za cíl dokonale splatit tento badatelský dluh. Cílem bylo upozornit na fakt, že židovská spolková činnost v prvorepublikové Praze měla (podobně jako v řadě dalších československých měst v období první republiky) svá specifika. Tato specifika spočívala zejména ve skutečnosti, že na relativně malém prostoru spolu žily různé etnické a náboženské skupiny, jejichž vzájemná interakce vytvářela v Praze zvláštní prostředí. Spolková činnost mohla představovat jednu z možností, jak se přihlásit k určité etnické, či náboženské skupině. Ve spolkové činnosti pražských Židů můžeme vyzorovat vzájemné prolínání různých názorových a religiózních proudů (např. sionisté-asimilanti, sekulární – ortodoxní). Příslušnost do spolků byla součástí kolektivní identity.

Výzkum probíhal primárně vyhledáváním a zpracováním relevantních písemných zdrojů. Pokusil jsem se co nejvíce využít služeb Archivu Židovského muzea v Praze. Práce s archivními prameny byla nesmírně cennou zkušeností, ačkoliv se ve většině případů jednalo o soupis strohých informací (např. pozvánky na události, propagační letáky apod.).

Podařilo se zjistit počet spolků v úřední evidenci, ideologické vymezení, jazykové odlišnosti a právní prostředí, za jakých podmínek mohly nejen židovské spolky v Praze působit. V mezích možností jsem se pokusil i sestavit seznam židovských spolků. Jedním z cílů práce byl i pokus o popsání spolkové činnosti v každodenním životě pražských Židů. Tento cíl se v průběhu výzkumu ukázal jako mnohem náročnější, než jsem zpočátku odhadoval, a je výzvou do dalšího bádání. Je patrné, že vznik Československa se nijak zásadním způsobem nepromítl do pražského židovského spolkovnictví (např. změnou legislativy).

Tato práce jistě neobsáhla celou šíři tématu. Například v otázce vztahů mezi sionistickými a asimilačními spolky se naskýtá prostor pro další výzkum. V širším, celorepublikovém, kontextu by rovněž bylo zajímavé prozkoumat eventuální rozdíly ve struktuře členské základny významných spolků, jakými byly např. Hagibor, Techelet Lavan, Brit Trumpeldor aj. V časové návaznosti na téma této práce by jistě stálo za přiblížení pokusy o obnovení židovské spolkové činnosti v Praze po skončení druhé světové války.

Bibliografie

1. Prameny

Archiv Židovského muzea v Praze. Název archivního souboru: *B'nai B'rith*. Číslo archivní pomůcky: 193. Zápis z jednání a pozvánka na komorní koncert klasické hudby na 27. 10. 1922, pozvánka na sjezd na 28. 10. 1922. Datum nahlédnutí do archiválií: 16. 1. 2020.

Archiv Židovského muzea v Praze. Název archivního souboru: *Společnost přátel Hebrejské univerzity v Jeruzalémě*. Číslo archivní pomůcky: 211. Protokoly z jednání z roku 1937, pozvánky na schůze, projevy členů. Datum nahlédnutí do archiválií: 19. 5. 2020.

Archiv Židovského muzea v Praze. Název archivního souboru: *Židovský sportovní klub Hagibor*. Číslo archivní pomůcky: 197. Hebrejsky psané pohlednice a sešity s hebrejskými texty. Nedatované fotografie ze sportovních utkání, dopisy z letních táborů (nečitelné datum, podle poštovní známky pravděpodobně polovina třicátých let), novinové výstřižky z českých a německých novin. Datum nahlédnutí do archiválií: 16. 1. 2020.

Archiv Židovského muzea v Praze. Název archivního souboru: *Židovský spolek pro pomoc studentstvu*. Číslo archivní pomůcky: 226. Protokoly z jednání, pozvánky na schůze, dokumenty o financování spolku, seznam členů, projevy členů. Datum nahlédnutí do archiválií: 20. 2. 2020.

Lašťovka, Marek; Lašťovková, Barbora; Rataj, Tomáš; Ratajová, Jana; Třikač, Josef, *Pražské spolky: Soupis pražských spolků na základě úředních evidencí z let 1895–1990*, Praha: Scriptorium, 1998.

Polakovič, Daniel, „Prager jüdische Vereine: Verzeichnis der Statuten, Jahresberichte, Sammelschriften und Jubiläumsvorträge“, *Judaica Bohemiae*, Praha: Židovské muzeum v Praze, 1999.

2. Sekundární literatura

Cohen, Gary B., *Němci v Praze: 1861–1914*, přeložila Jana Mandlerová, Praha: Karolinum, 2000.

Čapková, Kateřina, *Češi, Němci, Židé? Národní identita Židů v Čechách*, Praha: Paseka, 2005.

Čapková, Kateřina, „Pak to ale dopadlo ještě jinak“ In www.holocaust.cz (online), 7.8.2011. Dostupné z <https://www.holocaust.cz/zdroje/clanky-z-ros-chodese/ros-chodes-2001/brezen-11/pak-to-ale-dopadlo-jeste-jinak/> Poslední přístup 19. 7. 2020.

Čapková, Kateřina; Frankl, Michal, *Nejisté útočiště: Československo a uprchlíci před nacismem 1933–1938*, Praha: Paseka, 2008.

Čech, Pavel; Sládek, Pavel, „Transliterace a transkripce hebrejštiny: základní problémy a návrhy jejich řešení“, *Listy filologické*, 132 (2009), č. 3–4, s. 305–339. Dostupné z: <http://www.jstor.org/stable/23468635>. Poslední přístup 18. 7. 2020.

Demetz, Peter, *Prague in Danger: The Years of German Occupation, 1939-45: Memories and History, Terror and Resistance, Theater and Jazz, Film and Poetry, Politics and War*, New York: FSG, 2009.

Hlaváček, Petr; Radovanovič, Dušan, *Vytěsněná elita: Zapomínání učenci z Německé univerzity v Praze*, Praha: Togga, 2012.

Jandourek, Jan, *Sociologický slovník*, Praha: Portál, 2001.

Kieval, Hillel J. , *Formování českého židovstva: Národnostní konflikt a židovská společnost v Čechách 1870–1918*, přeložila Klára Míčková, Praha: Paseka, 2011.

Křesťan, Jiří; Blodigová, Alexandra; Bubeník, Jaroslav, *Židovské spolky v českých zemích v letech 1918–1948*, Praha: Sefer, 2001.

Pojar, Miloš, *T. G. Masaryk a židovství*, Praha: Academia, 2016.

Soukupová, Blanka, „Reflexe Mnichova a českožidovské strategie v období tzv. druhé republiky“ In Zoufalá, Marcela; Holý, Jiří (eds.), *Rozpad židovského života: 167 dní druhé republiky*, Praha: Academia, 2016.

Spector, Scott, „Brod, Max“ In *YIVO Encyclopedia of Jews in Eastern Europe*. Dostupné z https://yivoencyclopedia.org/article.aspx/Brod_Max Poslední přístup 19. 7. 2020.

Tóth, Andrej; Novotný, Lukáš; Stehlík, Michal, *Národnostní menšiny v Československu 1918–1938: Od státu národního ke státu národnostnímu?* Praha: Togga, 2012.

Wein, Martin, *The History of the Jews in the Bohemian Lands*, Leiden: Brill, 2015.